

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Ds. H. de Jong, Amsterdam

Eén God en één Middelaar

„Want er is één God en ook één Middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus”
1 Tim. 2:5

Wat ons nog het meest verbazen kan is het tijdstip waarop deze dingen voor het eerst gezegd zijn. De apostel Paulus heeft dit woord aan zijn leerling en medewerker Timotheus geschreven in het begin van onze jaartelling, toen er nog maar een handjevol christelijke kerkjes bestonden, die alles bijeen een verdwijnend kleine minderheid vormden in het grote romeinse rijk van die dagen.

Als je je dat probeert in te denken, schieten de kleuren je uit en ben je geneigd een exkuus te stamelen om zoveel kapsones. Eén God? Nou ja... Maar één middelaar? Dat wil zeggen: één heilsweg? Maar één? Voor iedereen?

Ook de kerk van vandaag immers is niet langer een meerderheid en op religieus gebied moeten we tegenwoordig het erf delen met andere godsdiensten die in een fier zelfbewustzijn onder ons verkeren. Daarop gelet zouden we Paulus' woorden maar het liefst inslikken en zitten we er eigenlijk mee dat zulke dingen in de bijbel staan. Ze zijn immers weinig verdraagzaam en bepaald niet geschikt om het gesprek tussen de verschillende godsdiensten op gang te brengen.

Nu, wacht eens, hoor ik iemand zeggen, dat zou toch nog best eens mee kunnen vallen. Want Paulus heeft het hier over de mens Christus Jezus. Het aanstootgevende God-zijn van de Here Jezus is hier tenminste niet beleden. Dat schept toch een opening voor discussie. De mens Christus Jezus kan toch met de mens Mozes en de mens Mohammed rondom één tafel gaan zitten om samen te kijken hoever men komt.

Maar ik ben bang dat Paulus van deze redenering vreemd opgekeken zou hebben. Hij heeft het immers net nog, vlak vóór dit woord over de ene God en de ene middelaar, gehad over God onze Heiland die wil dat alle mensen behouden worden (vss. 3 en 4). 'God onze Heiland'. Hij geeft daar aan de Here God de naam die in de regel de Here Jezus

in de bijbel draagt. De naam Heiland. En ik zou zeggen: je mag in dit geval de stelling omdraaien: als God onze Heiland is, dan is onze Heiland ook God. In ieder geval staat in deze hele samenhang de Here Jezus helemaal op de kant van God. Je kunt de aanduiding 'mens' die hier aan Christus gegeven wordt, niet gebruiken om daarop af te dingen.

Nee, die aanduiding 'mens' wijst in andere richting. Als God wil dat alle mensen behouden worden, dan heeft Hij voor al die mensen een middelaar aangesteld die zo algemeen mogelijk is en voor ieder toegankelijk: de mens Christus Jezus. Het zou dan ook in dit verband niet passen als er stond: de Jood Christus Jezus, hoe waar dat op zichzelf ook is, want dat zou alle niet-Joden uitsluiten (althans die schijn wekken). En het zou in dit verband ook niet passen als Paulus geschreven had: de man Christus Jezus, hoe waar ook dat is, dat zou alle vrouwen buiten sluiten. Nee, als Jezus Christus voor alle mensen de middelaar is, dan komt Hij met de titel 'mens' ons allen het meest nabij. Het is zijn meest oekumenische naam.

We komen dus met behulp van dat woord 'mens' voor Christus niet onder de scherpte van Paulus' woord vandaan. Het is juist in tegendeel zo dat het spreken over de mens Christus Jezus de uitspraak van de apostel nog puntiger maakt. Alle mensen moeten voor hun behoud nu bij die mens Christus Jezus zijn.

En daar is dus onze verlegenheid weer terug. Toch verraadt die verlegenheid hoezeer wij ten opzichte van het christelijk geloof buitenstaanders geworden zijn. De apostel Jakobus heeft het in zijn brief ergens over de wet van God en hij zegt dan: je moet geen rechter der wet zijn, maar dader der wet (hfst. 4:11). Dat wil zeggen: je moet de wet niet van buitenaf benaderen, om erover te oordelen, maar van binnenuit, om ernaar te doen. Zo is het ook met het geloof. Als je het van buitenaf benadert, ga je het als een bui-

tenstaander beoordelen, en dan blijft er natuurlijk van Paulus' uitspraak over de ene God en de ene middelaar niets heel.

Een voorbeeld. Misschien hebt u wel eens een kritische, niet-gelovige vriend weten mee te krijgen naar de kerk. En hebt u toen gemerkt dat u met zijn oren, met de oren van het niet-geloof dus, zat te luisteren naar de preek? En toen ook erg kritisch werd en uit de preek geen zegen meenam? Hiermee zeg ik natuurlijk niet dat u voortaan uw kennissen maar thuis moet laten. Maar wel, dat u zich op zo iets geestelijk en bid-

**33e jaargang - nr. 4.
17 februari 1989**

In dit nummer

- 49 Ds. H. de Jong
Eén God en één Middelaar
- 51 H. Smit
Het voor en tegen van de democratische regel
- 53 T. Hoekstra
Uit de school geklapt (3)
- 54 D.W.L. Milo
Sabbathsreis
- 55 H. Algra
Kollekte
- 56 D. H. werda
Rhetorische reeksen in Paulus' brieven (2)
- 58 J. Bouma
Gebroken wereld
- 60 H. Algra
Gereformeerd kerkepad
- 62 P.C. v. Wijk
Omzien en doorgaan

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient naar dit adres gestuurd te worden.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar. Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk maandagmorgen, in de week van verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

dend moet voorbereiden. Word zelf geen buitenstaander. Een beoordeelaar van het geloof in plaats van een gelovige.

En precies hetzelfde moeten we bij deze tekst tegen elkaar en tegen onszelf zeggen. Wij moeten hem niet van buitenaf, maar van binnen-uit benaderen.

Wat wil dat zeggen? Wel, stel uzelf voor God. De ene God. Dat God één is wil ook zeggen dat wij Hem niet kunnen ontlopen. Het veel-godendom speelt de verschillende goden tegen elkaar uit. Voor wie de ene God belijdt, is dat onmogelijk. Die ontmoet de ene God overal en overal als dezelfde. Als de heilige God voor wie wij alleen eens renschap moeten afleggen. En kunnen wij dat?

Als ons dat tot een – nee, ik zeg niet: tot een probleem geworden is, want een probleem, dat is zo afstandelijk. Maar als ons dat tot een nood geworden is, dan begint het woord 'middelaar' te stralen. Dat er nu toch van Godswege een mens tot ons neergekomen is om de weg tot Gods hart voor ons te openen – dat is het ontzettend mooie van het evangelie dat onze harten in vlam zet.

Het is vanuit deze schitterende ervaring dat Paulus gesproken en geschreven heeft. De ene God had hij via die ene middelaar als zijn lieve Vader in de hemel leren kennen. En nu weet hij nog maar één ding: die Jezus Christus en die gekruisigd. Voor mij, voor ons.

Paulus poneert dus geen stelling waarmee hij een debat wil uitlokken. Een debat, waar wij ons dan buiten kunnen houden, omdat we onszelf in de jury benoemd hebben. Nee, Paulus getuigt. En een christen die Jezus Christus als zijn middelaar kent, kan niet anders dan daarover getuigen, in een meerderheidssituatie of vanuit een minderheidspositie; gelegen of ongelegen.

Het is eigenaardig: in de godsdienstgesprekken zoals we die allemaal vandaag nog wel eens kunnen meemaken, zag ik wel de belijders van andere religies getuigen van binnenuit hun geloof, maar de christendeelnemers waren meer rechters van hun geloof dan gelovigen. Rechters, fair en onkreukbaar, dat wel, maar toch meer buitenstaanders dan insiders. En op anderen heb ik zelf misschien die indruk ook wel eens gewekt.

Hier is maar één remedie tegen: stel uzelf voor God. En als u dan overloopt van geluk om uw middelaar, dan stelt u ook de wereld voor God.

Want dat heeft Paulus, de grote zending, toch gedaan. Vanuit die minderheidspositie heeft hij de wereld voor God gesteld en toen Christus verkondigd. En zo Europa veroverd. Van deze tekst moet je dan ook zeggen dat hij de kracht achter de zending is.

Eén God en één middelaar – als dat geluksgevoel uitslijt, dan is het met alle zending en evangelisatie snel gedaan.

H. Smit, Barendrecht

Het voor en tegen van de democratische regel

Waardering voor het Akkoord van kerkelijk samenleven

We besloten ons vorige artikel met de opmerking, dat we bij het hantieren van de democratische regel – beslissing bij meerderheid van stemmen – zeer voorzichtig te werk moeten gaan. We mogen die regel wel positief waarderen. Maar we mogen haar niet beschouwen als 'het verlossende woord' in alle nood!

Die voorzichtigheid ontmoeten we in ons Akkoord van kerkelijk samenleven. Niet alleen wordt het 'tenzij...' van het oude en beroemde artikel 31 KO. letterlijk opgenomen in artikel 34 AKS., maar er zijn ook andere uitingen van voorzichtigheid op te merken.

Zo vinden we in artikel 31.1 AKS.: „Zij (de kerken) mogen daarbij niet over elkaar heersen, maar zullen geduld met elkaar hebben en samen de tijd van God verwachten waarin Hij de weg duidelijk zal maken”. En in artikel 33 AKS. wordt in verband met de regionale en landelijke vergaderingen gezegd: „... waarbij zij naar overeenstemming zullen streven aler een zaak door stemming wordt beslist”.

Wanneer de kerken het in bepaalde opzichten niet eens zijn over de richting, welke ze hebben te kiezen, dan zouden zij natuurlijk de punten van geschil op haar vergaderingen aanhangig kunnen maken om dan voor een beslissing-bij-meerderheid-van-stemmen de verschillen glad te strijken. Blijkbaar is ons Akkoord bevreesd – en onze kerken kennelijk ook! –, dat deze handelwijze maar al te vaak zou neerkomen op een geestelijk forceren van het samenleven en op een afzien van het geestelijke wachten op de Here! En ook moet men op de 'meerdere vergaderingen' kennelijk niet streven naar een vlotte beslissing-bij-stemming, voordat de zaak voldoende is doorgepraat en men alles gedaan heeft om het éénste worden. Hoeveel te méér heeft dat te gelden in de belangrijkste 'kerkelijke vergadering', de kerkeraad! Neen, het Akkoord ziet de democratische regel bepaald niet als 'het verlossende woord', al wordt die regel wel nuchter en praktisch – waar nodig – gehanteerd!

Aan welke gevaren stelt men zich dan bloot, als men zijn vertrouwen al te zeer stelt op de toepassing van de democratische regel, alsof die regel niet minder zou zijn dan een

ons door de Here verstrekte medicijn?

Het gevaar van een ongeestelijke vereenvoudiging

Ik moet bekennen, dat mijn waardering voor de genoemde opmerkingen in ons Akkoord er niet van het begin af is geweest. Vooral ten aanzien van artikel 31.1 vroeg ik me aanvankelijk af, of zulk een bepaling eigenlijk wel in een kerkelijk akkoord thuishoorde!

Als ik uitga met de trein, dan raadpleeg ik een Dienstregeling en dan wil ik op het station duidelijke informatie over de vraag welk 'spoor' ik hebben moet. Ik zou het erg vreemd vinden, als de Dienstregeling zou beginnen met de vermaning, dat ik mijn reis aan de Here moet opdragen en dat ik ook ten aanzien van de reis op Hem moet vertrouwen. Niet dat ik het met die vermaning oneens zou zijn! Maar van een Dienstregeling verwachten we in feite alleen duidelijke antwoorden op onze konkrete vragen: Hoe laat?... Hoe lang?... Waar precies?... Hoe duur? Dat is 'zakelijk'!

En datzelfde verwachtte ik onwillekeurig ook van ons kerkelijk Akkoord! Duidelijke antwoorden op de konkrete vragen, die we op dit gebied plegen te stellen: Wat hebben we te doen?... Waaraan hebben we ons te houden? ... Wat is **wettig**? ... Wat heeft te **gelden**? En dan zijn we geneigd een vermanende opmerking om op de Here te wachten niet 'zakelijk' te vinden, al zijn we het er mogelijk wel mee eens! Pas later ben ik het toch gaan waarderen, dat het Akkoord met deze bepalingen als het ware het kerkelijk samenleven **open** houdt naar **Bóven**? En dat het er ons voor behoeden wil terug te vallen in een **gesloten** zakelijkheid. Met 'gesloten' bedoel ik, dat onze zakelijkheid zó omlijnd zou worden, dat we niet meer zouden behoeven te vragen naar de Here en naar Zijn wil, omdat alles al haarfijn omschreven is! En die neiging tot een gesloten zakelijkheid leeft in ons. Wij willen een Dienstregeling, die kort en goed antwoord geeft op onze konkrete vragen. Zonder 'gepreek' zoals we zo fijngevoelig(?) kunnen zeggen!

We lijken daarbij eigenlijk veel op een Israëlitische boer, die kennis neemt van de oogstwetten in Leviticus 19:9v., waar onder meer staat,

dat de rand van het veld – terwille van de armen en vreemdelingen – niet geheel mag worden afgemaaid, en die dan zegt: „Wat heb ik daaraan? Vertel me liever, hoe brééd die rand moet zijn! Dan heb ik tenminste houvast!” Laat de wet alsjeblieft antwoord geven op konkrete vragen: Hoe veel?... Hoe lang?... Hoe breed?

Die boer zou moeten beslissen voor het Aangezicht van de Here, de God en Verlosser van Israël! Maar hij heeft liever een **getal**, dat hem 'houvast' geeft! Maar zo stopt hij de **opening** van de oogstbepaling naar **Bóven** juist dicht! Want een **getal** kan niet spreken, nog minder prediken! Er gaat geen 'sprake' van uit! Gesloten zakelijkheid! Vereenvoudiging, zeker! Maar... òn-geestelijk! Diezelfde bedenkelijke zakelijkheid kan ons beheersen bij de 'greep' naar de democratische regel! Van een inderdaad nog al eens moeizaam doorspreken van de dingen bij het licht van Gods Woord vluchten we dan graag naar de toepassing van de meerderheidsregel in een vergaderingsbesluit, dat **wettig** genomen is en als zodanig heeft te **gelden**! Tegen die juridische termen – 'wettig' en 'gelden' – heb ik geen bezwaar. Maar we moeten wel zien, hoe beperkt hun betekenis is! Deze termen kunnen niet prediken en van de waarheid overtuigen. Dat kunnen ze evenmin als het begeerde **getal** van de Israëlitische boer! Als de democratische regel het verlossende woord gaat worden, dan zijn we bezig het kerkelijk leven ongeestelijk te vereenvoudigen! Wanneer we in een belangrijke zaak tot stemming overgaan – en dat zal niet altijd te vermijden zijn! –, dan is er ook voor de meerderheid geen reden om zich in de 'winst' te verheugen, maar dan is er voor allen reden zich te verootmoedigen om een geleden verlies, om de ónmacht elkaar te overtuigen met het Woord van God, met het énege echt-geestelijke wapen, dat de kerk van haar Heer heeft ontvangen! Het lijkt me – zeker in de kerkeraad! – een goede zaak om, voordat men tot stemming overgaat, aan alle broeders de vraag te stellen, of men zich erin kan vinden, dat hij stemming over het punt-in-geding zal worden beslist. Het loont de moeite ook over deze vraag desnoods uitvoerig van gedachten te wisselen!

Deze voorzichtigheid is nodig ten aanzien van een regel, die wel prak-

tisch en nuttig is, maar die niet mag worden bekleed met een 'aureool-van-waarheid'!

Het gevaar van een onbroederlijke vereenvoudiging

De bedoelde vereenvoudiging van de procedure door toepassing van de democratische regel dreigt ook een onbroederlijke kant te vertonen. Boven noemde ik al even de moeizaamheid van het doorspreken van de zaken bij het licht van Gods Woord. Wij zijn geestelijk zo vaak onmachtig om elkaar te overtuigen! Er is bij ons vaak ook zulk een geestelijke onmacht om ons te laten overtuigen (al zullen onze 'medestanders' die laatste onmacht ook altijd bedekken met de bloemenkrans van 'karaktervastheid'). De democratische regel geeft ons gelegenheid dat moeizame gesprek te beëindigen! Wéér: de vereenvoudiging! Maar... dient deze vereenvoudiging de broeders? Dient zij de éénheid van de gemeente? Zeker, ik weet het... de broeders van de min-

derheid kunnen 'de kerkelijke weg gaan' met hun bezwaren! Maar we moeten wel zien, dat deze mogelijkheid niet neerkomt op 'een effen baan', maar op 'een uiteindelijke nood-uitgang'! Vooral in het verband van de kerkeraad – die permanente ambtsdragersgemeenschap! – is het een smartelijk iets broeders te verwijzen of door broeders verwezen te worden naar 'een ander loket' om daar de zaken aanhangig te maken. De democratische regel beëindigt het gesprek over de zaken die in geding zijn binnen de oorspronkelijke kring van broeders! Dat kan wel eens onvermijdelijk zijn. Maar we moeten dat dan allen – meerderheid en minderheid! – als een falen aanvoelen! Ootmoed moet ons beheersen en niet een voluit wereldse triomfantelijkheid, als we het 'winnen'.

Wat hebben we gedaan, neen, niet maar voor onze overtuiging, maar voor de broederschap, voor de éénheid, voor de gemeenschap, voor meerderheid en minderheid tezamen? Wat hebben we in ons kerkelijk verleden met zoveel besluiten en

zovele procedures eigenlijk bereikt en kunnen bereiken voor de éénheid van de kerk en voor de gemeenschap der heiligen? Hoe vaak zijn de kerken er **praktisch** wel uitgekomen, maar **geestelijk** in het slop geraakt? Zou het niet kunnen zijn, dat we hierin óók te doen hebben met de heilige **jaloersheid** van onze God en Here, die niet gedooft, dat wij ons redden met een gesloten zakelijkheid, met een wettigheid en een geldigheid die een **eigen** bestaan gaan leiden? Daarom waardeer ik het, dat het Akkoord de democratische regel zakelijk wel noemt, maar dat het tegelijk de regel omzoomt met waarschuwingen om zo ons kerkelijk leven en handelen ópen te houden naar Bóven! Laten we niet te gauw zeggen, dat dat onpraktisch en onzakelijk is. Want er zit een **geestelijke** winst in!

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

De charismatische gemeente (1)

Wie, zoals wij in Nieuw Zeeland deden, een kleine vier weken doorbrengt in de kring van een charismatische gemeente, gaat vergelijken met eigen kerkelijk leven. In dit stukje het resultaat van een (overigens heel beperkte) evaluatie. Van- daag eerst de plussen; volgende keer de minnen.

1: De grote liefde om mensen te winnen voor de Here Jezus. Meermalen ontmoetten we (jonge) mensen die zojuist 'gekozen hadden voor Jezus'. Daarachter staken wervende gesprekken, gevoerd door

jonge christenen die de Heer waarachtig lief hadden en begaan waren met leeftijdgenoten. Het is met name de onderlaag van de bevolking, de groep waar wij, gereformeerden uit de 'betere' standen, geen entree hebben, die zij bereiken. Toen ik het stralende gezicht zag van een meisje van een jaar of 20 dat werd binnengebracht in de familiekring met de introductie: „Zij heeft zojuist de Heer aangenomen”, kon ik een gevoel van jaloezie niet onderdrukken.

2. De totale aanpak. De gemeente is geplant, zoals sommige in Amerika. Men zocht een kerkelijk 'leeg' gebied, waar veel Maori's en eilandbewoners woonden. Men kocht daar grond en bouwde een kapel. Christenen die tot de kern-gemeente gingen behoren kochten een woning in de buurt van de kapel. De dokter vestigde zich daar en stelde zijn medisch centrum in dienst van de gemeente. Zo deed de jurist, de boekhandelaar, de automonteur enz. De gemeente kreeg op die manier een waaier van 'organen' om zich heen, die in eigen onderhoud voorzagen, en zich in dienst stelden van de Heer. Zo kon de kapel zeggen: we hebben een medische dienst, een boekhandel, een jurist, een maatschappelijk werker enz. Men legt zich toe op gezinszorg, huwelijks counseling, enz. teveel om op te noemen. Daarachter brandde de liefde van velen. Een pas getrouwd stelletje kreeg (juist toen wij er waren) een erfenis van 300.000 N.Z. dollar en schonk het hele bedrag aan de kapel.

3: Het gebed neemt een zeer grote plaats in. Al de hier genoemde diensten worden gedragen door georganiseerde zowel als spontane voorbede. Toen wij op een stralende zaterdagmorgen in december een trip zouden maken per super-catamaran naar een vulkaaneiland, kwamen om 7 uur auto's aangereiden. Men was een uur lang bijeen voor Schriftstudie en gebed. Er dreigde nl. voor één van de vrienden (de man was niet bekeerd) een faillissement.

's Avonds werd uitbundig gedankt: het gevaar was afgewend. De Here had het gebed gehoord. Ook kwam het regelmatig voor dat gemeentelieden bij elkaar binnenliepen met de vraag om een gebed, b.v. in geval van ziekte, zielenood, aanvechting enz.

4: Er was een groot verlangen naar de genadegaven, b.v. die van Rom. 12: 7,8. De dominee hield zich uitsluitend bezig met de verkondiging. Een groep zusters en broeders bekwaamde zich in counseling (huwelijksproblemen, kindermishandeling enz.). Ook de charismata van onderwijzing en profetie (verklaard als: bij het licht van de bijbel, de weg wijzen die we in het concrete leven moeten gaan) werden gezocht, ook door de zusters.

Genoeg om te laten zien dat Gereformeerde mensen van een charismatische gemeente veel kunnen leren.

T. Hoekstra, Zwolle

Uit de school geklapt (3)

Jouw toekomst voor hun toekomst?

„De keuze van een onderwijsstelsel is voor een volk belangrijker dan de keuze van zijn regering.” Als ik met die zin geen indruk maak! Het is een uitspraak van een Franse socioloog. Waar ik dat vandaan heb? Uit een boekje dat in 1961 gemaakt werd in opdracht van de minister van Onderwijs, Cals. U weet wel: die van de mammoetwet.

In het voorwoord richt Cals zich tot degenen die binnenkort een diploma hopen te halen dat hun het recht geeft verder te studeren. Hij schrijft o.a.: „Ik hoop van harte dat Gij en Uw ouders óók rekening zullen houden met het grote belang van goed onderwijs voor ons volk nú en in de toekomst en dat Gij ernstig overweegt welke taak Gij daarbij kunt vervullen.” Het taalgebruik is in 25 jaar toch wel veranderd!

In gloedvolle woorden schrijft Cals: „Juist in deze dynamische, worstelende wereld is het onderwijs van beslissende betekenis, niet alleen voor de economische en technische vooruitgang, maar voor geheel het brede terrein der beschaving.

Welnu, ik roep U, jeugd van Nederland op U voor te bereiden op de boeiende en eervolle taak die beschaving over te dragen aan een nieuwe generatie, door een plaats in te nemen in de rijen van hen die ons onderwijs dienen.” U zult toch moeten toegeven: dat is andere koek dan die het huidige ministerie presenteert. En Cals was nuchter en eerlijk genoeg om ook te schrijven: „Meent nu echter niet dat in het beroep van docent alles alleen maar zonneschijn is. Dat weet Ge trouwens wel beter, want Ge bezorgt dagelijks aan Uw eigen leraren voldoende last!” En even verder lezen we: „Ons onderwijs heeft idealisten nodig, maar idealisten die tegelijk werkelijkheidszin hebben. Zij moeten weten dat hun werk dikwijls vermoeiend is en zullen dan ervaren dat het ook verkwikkend kan zijn als geen ander; zij moeten verdacht zijn op teleurstellingen, maar zullen dan ook momenten van grote voldoening beleven; zij dienen te weten dat de inzet van hun hele persoon wordt geëist maar dat het ook de vriendschap van vele personen kan schenken; zij zullen verstand én hart moeten geven, maar ook kennis en liefde terugontvangen.”

Al is het meer dan 25 jaar geleden dat minister Cals dat schreef, de inhoud kan ik volmondig beamen. We hebben jonge mensen nodig die uit idealisme in het onderwijs willen

gaan werken. Ze hebben recht op een goed salaris, maar als dat voor jou het voornaamste is, ga dan nooit bij het onderwijs! En in de tweede plaats: wees tegelijk realistisch. Het beroep van leraar is inderdaad zwaarder dan de meeste mensen in de gaten hebben. Het is vaak een zaak van hard, lang en onder spanning werken. Maar het geeft ook een geweldige voldoening.

Een paar praktische tips

Praat met de schooldecaan en informeer naar de mogelijkheden. Vraag ook in welke vakken een overschot aan leraren dreigt te ontstaan. Je hoeft toch geen vak te kiezen waarin je waarschijnlijk tot werkloosheid veroordeeld zult worden?

Praat met je vrienden en vriendinnen. Vraag of ze denken dat je les zult kunnen geven. Je kunt het trouwens ook rustig aan je eigen leraren vragen. En vergeet dan je leraar gymnastiek niet! Aan zijn oordeel moet je veel waarde hechten. Denk niet al te gauw van jezelf: „Ik kan vast geen orde houden.” Het gaat er allereerst om dat je een vak beheerst, als je voor de klas staat. Je moet leerlingen iets kunnen brengen waarvan je zeker weet dat het de moeite waard is. Je weet toch uit eigen ervaring dat een leraar de aandacht verliest als hij staat te kletsen? Elke les vraagt voorbereiding, zeker in de eerste jaren. Pas na zo'n jaar of vijftien kun je wel eens wat op ervaring drijven, maar ook dan is het nog riskant.

Orde houden

'Orde houden'. Wat is dat? Wie zelf nog op school zit, weet het antwoord, dat hoeft ik niet te geven. En welke leraar heeft er nooit problemen mee? Ik zou wat dat betreft uit mijn eigen ervaringen genoeg kunnen vertellen. Maar het gaat erom dat je die problemen weet te overwinnen. Je kunt daarbij hulp krijgen, maar het komt op je eigen instelling aan. Als je zo'n type bent dat altijd in eigen gelijk gelooft, als je geen fouten kunt toegeven, zoek dan maar ander werk. Als je van jezelf weet dat je eigenlijk maar heel weinig belangstelling hebt voor het wel en wee van anderen, word dan geen leraar. Als je zelf niet weet te geven, zul je ook niets krijgen. Misschien kun je dan wel een klas onder de duim houden, maar je bent een slechte leraar.

Nog even een verhaaltje

Nog even een verhaaltje. Anders wordt het geheel misschien te droog. Het heeft niet erg veel met het voorgaande te maken, hoewel... Vijfde klas gymnasium. Ze hadden net een proefwerk Grieks teruggekregen. Dat moesten ze natuurlijk even bekijken voor ik met Nederlands kon beginnen. Een paar jongens hadden veel plezier. „Wat is er aan de hand?” „Nou, kijkt u maar, meneer.” Gerard had blijkbaar geen hoge verwachtingen gehad, want vóór hij zijn proefwerk inleverde, had hij erboven geschreven: „Wat gij zaait, zult gij oogsten.” Het cijfer was inderdaad laag, onvoldoende. Mijn collega, afkomstig uit een bekend gereformeerd nest, had aan het citaat van Gerard toegevoegd: „Maar een deel van het zaad viel op steenachtige plaatsen.” Waardering alom! Die man heeft geen problemen met de orde.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Sabbathsreis

Een lange zondagmiddag in oktober, zonnig weer, geen tweede kerkdienst en Gods natuurlijke tempel rondom ons in de onvolprezen Schotse Hooglanden - dan is de verleiding van een sabbathsreisje onweerstaanbaar. Een autotochtje dus. Waarheen? Waar de auto ons brengt, want alles is even schoon. Alleen liever niet op de hoofdwegen, want daar zijn nog steeds vreemde-lingen.

Als vanzelf leidt de auto ons naar het westen (kwamen niet ook de Wijzen uit het oosten?) en het naaste dorpje heet Taynault. De naam komt van de Keltische woorden Tigh an Aullt, hetgeen Huis aan Rivier betekent: ook hier is een dorpje rond een vroege herberg ontstaan. Daar slaan we linksaf en draaien Glenn Lonan binnen, een dal van zestien kilometer lengte, waarin de kronkelige rivier Lonan haar weg zoekt en waarin de sabbathsreizigers eveneens hun weg zoeken. De laatste gaat over pittige heuvels, met scherpe bochten en telkens verrassende nieuwe uitzichten. Alles op een eenbaansweggetje. Achter elke heuvel kan een auto opduiken en dan moet er snel beslist worden, wie het best naar een wisselplaats kan terugrijden; soms doen beide partijen het tegelijk, want niemand wil in welwillendheid achterblijven.

Al oplettend wordt tegelijk zoveel mogelijk van het wisselend tafereel genoten. Tussen mildglooiende heuvels ligt de "glenn", die hoofdzakelijk uit graasgrond bestaat, maar ook vlakten van russen en ander onland bevat, afgewisseld door meertjes. De langharige roodbruine Hooglandse koe komt hier voor, maar vooral ook het schaap in veel soorten en uitmonsteringen. Daarnaast ook de rode en zwartbonte koe, maar die is het vermelden nauwelijks waard. De graasgebieden worden van elkaar gescheiden door eeuwenoude stenen muurtjes. Waar zo'n grens de weg snijdt loopt over de weg een cattle grid, wat u een wildrooster zou willen noemen. Het vee wordt geacht hier niet over heen te kunnen komen; daarom is voor paardewagen en ruiter naast elk rooster een afsluitbaar hek aangebracht. Voor wie dat niet begrijpt hangt er een leesbaar bord met gebruiksaanwijzing.

In Glenn Lonan wonen maar heel weinig veehouders. Een ervan, gere mig eerd uit Canada waarheen zijn voorouders ooit vertrokken waren, is

zo enthousiast over Gods schone stukje natuur dat Glenn Lonan heet, dat hij er een jubelzang over schreef voor Scot's Magazine. Daar had hij groot gelijk in, want zijn uitzicht is - althans in deze tijd van het jaar - meer dan schoon, om niet te zeggen paradijselijk schoon. Tegen de heuvels staan de sparren donkergroen, naast lariks die al geelbruin wordt, naast berken, beuken en eiken die bronskleurig tot goud gaan tekenen. De varens zijn nog groen maar dat zal niet lang meer duren. De hemel is strakblauw, de zon staat als een gouden bol boven alles te schitteren. Is het wonder dat natuurmensen de eerste dag van de week naar de zon hebben genoemd? En denkt een christenmens niet aan de Zon der gerechtigheid?

Vlak naast het huis van de jubelzanger is een stone-circle: een kring van zwerfstenen, vermoedelijk een religieus symbool uit de oertijd. En even verder kan hij vanuit zijn woonkamer een "standing stone" ontwaren, zoals die in vroeger tijden werd opgericht: hetzij als een religieus teken, hetzij als een grafmonument. Deze steen hier staat bekend als Diarmid's stone. Hij herinnert aan een legendarische Schotse held, die door zijn rivaal Fionn werd uitgedaagd om op jacht een fors evenzwijn te doden. Diarmid, die Fionn's geliefde had geschaakt, kon de uitdaging niet weigeren. Hij kwam in de ongelijke strijd om - wat hij niet, maar zijn rivaal wel had voorzien - en werd ter plekke begraven. Als hij het wilde varken beter had gekend als weerbaar wild, zou hij de strijd nooit zijn begonnen.

Zo zit daar veel geschiedenis en legende in dit Glenn Lonan. De kaart alleen al geeft veel meer historische plekjes aan, dan vanuit de auto gezien kunnen worden. De tientallen Schotse koningen en her-togen, die op het eilandje Iona zijn begraven, werden in vroeger eeuwen met hun gevolg door dit dal geleid. Zoals ze vooraf door hetzelfde landweggetje trokken, waaraan uw schrijver jarenlang woonde. De officiële weg A 85 is nog geen honderd jaar oud; vroeger nam men de weg der rivieren, dat is via de laagste plaatsen en liever niet klimmen alstublieft. De heuvels waren toen nog begroeid met natuurlijke eikenbossen en beuken, onmisbaar voor wilde varkens. Sedert meer dan drie eeuwen is dat wild uit Schotland verdwenen. Het wapen van de Campbell's vertoont nog de

snuit van de ever, met vervaarlijke slag-tanden. Het paste wel bij die clan, want Campbell betekent wrede muil.

Rechts passeren we het Zwanenmeer en waarlijk, op het eilandje midden in het loch zetelt de familie Zwaan, vrouw, man en twee grijze, nog lelijke en niet uitgekleurde jonge zwanen. Dat kan dit jaar, omdat het steeds geregend heeft en het meer vol water moet hebben gestaan. Maar bij laag water of gedeeltelijke droogstand komt de vos de broedsels verstoren.

Boven ons zweeft de buizerd. Bijna altijd werkt het echtpaar buizerd samen: in ruime cirkels zwevend en elkander in het oog houdend. Is er een buiten zicht geraakt, achter een heuveltop of bosrand, dan wordt het contact met een duidelijk 'miaauw' onderhouden. Is er konijn of mol of rat of muis in zicht, dan stort de meest gere-de partij zich als een projectiel naar zijn prooi, remt met brede vleugelslag op het laatste moment zijn vaart (voorkomt zo dat hij tegen de grond te pletter slaat) en in de verwarrende schrik is het slachtoffer al gegrepen voor hij het weet.

Een vlucht eenden gaat ongemoeid voorbij; dat is een te grote hap voor de buizerd. Maar een laat nest jonge konijnen loopt groot gevaar. We troffen op deze plek eens een jong konijn aan, argeloos op de weg, en moesten er voor remmen. We dachten toen: stumper, hoe kort zul je nog leven als je zo weinig ervaring hebt? Maar een minuut later kruiste een wilde kat onze weg, met een ander jong konijn in de vang. Brutaalweg liep ze voor onze auto langs en verdween in de dichte dekking.

We hadden in die tijd nog wel eens correspondentie met de bekende natuurfotograaf Lea MacNelly uit het hoge noorden. En schreven onder een brief: "P.S. vandaag voor de tweede keer in ons leven een wilde kat gezien". Hij schreef onder zijn antwoord: "P.S. je bent toch wel een gelukkig mens!" - Een echte wilde kat - en dan geen verwilderde, zoals je in de Veluwe bossen aantreft - kennen de meeste mensen namelijk alleen van een prentkaart, niet van aangezicht tot aangezicht.

We zijn intussen toch aardig geklommen, lieten de rivier diep naast ons kabbelen en dalen nu langzaam

H. Algra, Den Helder

Kollekte

Voor de kinderen

af naar Loch Nell, het viswater van Oban, honderd voet diep en goed vishoudend. En denken: hoe zijn die diepe meren hier toch ontstaan? Niemand kan het zeggen, alle deskundigen hebben hun theorieën. Neem nu ons eigenste Loch Awe, aan de top waarvan Dalmally ligt. Vroeger deed dit meer zijn water naar zee stromen in zuidwestelijke richting - maar later vond het een uitweg in het noorden en zendt zijn water via Loch Etive naar de oceaan. Hoe ontstond het? Waarom werd de zuidelijke uitgang afgesloten? Hoe ontstond de noordelijke uitgang - die intussen ruim honderd meter diep is? Dit land zet je voor talloze vraagtekens, die alle wijzen naar de grote Schepper aller dingen.

Al voordat we Oban bereiken zien we plotseling het machtige silhouet van de Ben Cruachan, het bergcomplex boven Dalmally dat heel Argyll symboliseert. Benn is het Keltische woord voor berg en Cruachan betekent zoveel als steenhoop: de berg heeft zeven toppen en wie deze berg beklimt moet in een dag al die zeven toppen doen.

Rijdend langs Loch Awe staat bij de garage onze vriend Eddy. Hij heeft een goede Schotse naam, maar zijn vrienden noemen hem Eddy Max Whisky - reden onbekend. En daar vernemen we, dat Sheila vandaag is overleden, na een langdurig, moeilijk en zeer smartelijk lijden. Gelukkig maar, die is eindelijk in goede handen. We hebben jaren lang met Sheila de zondagsschool gerund - maar de school cijferde zichzelf weg en werd overbodig... Zo worden wij stervelingen een voor een overbodig; nu ja, hier op aarde overbodig. Onze taak ligt zeker elders. En daar moet het leven nog schoner zijn. Daar is het altijd Sabbath. Een dichteres zong hiervan: als gouden de portalen zijn, hoe moeten dan de zalen zijn?

Soms gaat bij jullie thuis de bel. Je moeder is aan het eten koken en ze zegt: „Doe jij de deur maar open!” En dan staat er voor de deur een mevrouw met een vierkante of een ronde bus waar geld in kan. We noemen dat een kollektebus. Die mevrouw zegt dan waar ze geld voor ophaalt en jij loopt naar de keuken en zegt: „Mam, een kollekte!” Je moeder vraagt dan: „Waarvoor?” Maar dat ben je meestal alweer vergeten... Dan loopt je moeder even mee, ze vraagt waar de kollekte voor is en ze geeft jou geld om in de bus te doen. Soms krijg je dan van de mevrouw nog een plakkerijtje om bij de bel te plakken. Daaraan kun je dan zien dat je geld gegeven hebt.

In de kerk is ook een kollekte. Soms is er één kollekte, soms ook twee. Nee, niet met een bus. In de kerk hebben we kollektezakken. Meestal zijn dat zwarte zakken met twee handvaten eraan om beet te pakken. Vaak hoor je dat de zak eraan komt doordat het geld dat erin gegooid wordt rinkelt. Best een beetje griezelig om die zak beet te pakken. Vooral als je op het hoekje van de bank zit. Stel je voor dat je hem laat vallen! Misschien ben je ook wel benieuwd wat voor geld erin zit. Soms kijk je dan gauw even in de zak.

Waarvoor is die kollekte eigenlijk? Heb je daar wel eens bij nagedacht? Vaak wordt er gezegd dat 'de kollekte bestemd is voor de kerk'. Kost een kerk dan geld? denk je misschien. Ja, want er zijn veel dingen die betaald moeten worden. Het kost geld om het kerkgebouw waar je iedere zondag naar toe gaat te betalen.

En de kachels en de lampen in de kerk.

En de dominee wordt ook betaald door de mensen die in de kerk komen.

Er zijn ook andere kollektes in de kerk. Soms wordt er gezegd dat de kollekte is voor de zending. Dan gaat het geld naar een ander land, waar zendelingen werken die aan mensen ver weg vertellen over de Here Jezus. Of er is een kollekte voor de diakonie. Het geld is dan voor arme mensen, of misschien voor kinderen die niet thuis kunnen wonen, voor kinderen in India, of om bijbels te kopen voor mensen die geen bijbel kunnen betalen. En er zijn nog veel meer dingen waar geld voor nodig is. Allemaal geld dat we geven omdat we blij zijn dat God

voor ons zorgt. Daarom zorgen we er samen voor dat er genoeg geld is voor de kerk.

Let zondag maar eens op waar het geld voor is dat jij in de kollektezak gooit!

D. Holwerda, Zuidhorn

Rhetorische reeksen in Paulus' brieven (2)

2 Cor. 6, 7b-10

Het loont de moeite onze analyse van de structuur van 2 Cor. 6 ook na v. 7a nog even voort te zetten. Paulus heeft in dit hoofdstuk heel wat registers van zijn rhetorica opengetrokken.

Ik schrijf de tien elementen die nu volgen eerst maar uit en nummer ze door : 19) met de wapenen der gerechtigheid in de rechterhand en in de linkerhand, 20) onder eer en smaad, 21) in kwaad gerucht en goed gerucht, 22) als verleiders en toch betrouwbaar, 23) als niet bekend en toch wél bekend, 24) als stervende en zie, wij leven, 25) als getuchtigd, maar niet ten dode, 26) als bedroefd, maar altijd blijde, 27) als arm, maar velen rijk makend, 28) als niets hebbend en toch alles bezittend.

Voorlopige oriëntatie

Een globale analyse van dit gedeelte brengt het volgende aan het licht:

- Vanaf 20 hebben we steeds met twee onderling tegengestelde begrippen te maken.²⁾
- 21 geeft een synoniem te zien van 20; en deze twee begrippenparen zijn chistisch aan elkaar verbonden : 'eer', dat voorop gaat in 20, correspondeert op 'goed gerucht', dat achteraan staat in 21; 'oneer' ('smaad' NBG), dat tweede term is in 20, correspondeert op 'kwaad gerucht', dat als eerste term in 21 verschijnt.
- Binnen het zevental 22-28 beginnen alle termen met 'als', wat aan geeft, hoe iets *lijkt*; welke schijn vervolgens blijkt te bedriegen.
- Ook tussen 24 en 25 is er overeenstemming, wat de inhoud betreft. En evenzo tussen 27 en 28. De overige termen (19, 22, 23 en 26) moeten nader worden bekeken.

19 : een overgangsterm

Wat 19 betreft: 2 Cor. 10, 4 „want de wapenen van onze veldtocht zijn niet vleselijk, maar *krachtig voor God*” (geeft aanleiding deze term te beschouwen als uitbreiding van 18. (Vgl. ook Rom. 6, 13.)

Formeel functioneert deze term in dubbel opzicht als *overgang*: a) na de reeks 'in...' -verbindingen komt hier nu het voorzetsel 'dia' in het spel, en wel in de betekenis 'door middel van'. Dit voorzetsel houdt

Paulus aan in 20 en 21, zij het in een ietwat afwijkende betekenis, nl. 'midden tussen ... door'. Althans op die letterlijke betekenis valt het te herleiden. Maar dan wordt het ook overdrachtelijk gebruikt, b.v. om de *kaders* aan te geven waarbinnen iets zich afspeelt – zo b.v. in Rom. 2, 27, waar de apostel het heeft tegen iemand „die 'dia' letter en besnijdenis een wetsovertreder is”, d.w.z. „ofschoon levend *binnen de kaders van een op schrift gestelde wet en van een besnijdenis*” – of ook om te tekenen, 'wat je *om je heen* voelt', m.a.w. de *sfeer* waarin je ademt. In die laatste zin is het hier gebruikt. Men kan dan vertalen: „*onder eer en smaad, onder kwaad en goed gerucht*”.

b) Door de toevoeging „in de rechter- en in de linkerhand” bij „wapenen” creëert Paulus een contrast. En met dat stijlmiddel opereert hij nu in 20-28 verder.

22 en 23

Bekijkt men 22 en 23 nader, dan blijken die onderling verwant. Dat komt in de NBG-vertaling niet uit. Daar heeft men nl. vertaald: „als niet bekend en toch wél bekend”. Maar de bedoeling is: „naar het schijnt *miskend* en toch *erkend*”. (Voor 'agnoeoo' in de zin van 'niet willen kennen, negeren, *miskennen*' zie men b.v. Hd. 13, 27 ('niet erkend' NBG); Rom. 2, 4 ('beseft niet' NBG; hier is de bedoeling al heel duidelijk door het samengaan met 'verachten'); 10, 3 ('onbekend' ten onrechte NBG; Paulus bedoelt: „omdat ze van Góds gerechtigheid niet *wilden* weten”); 1 Cor. 14, 38 („dan wordt met hem niet *gerekend*” terecht NBG; men zou ook kunnen vertalen: „dan wordt hij *genegeerd*” of „dan laat men hem links liggen”). Een heel duidelijk voorbeeld van 'epiginooskoo' in de zin van 'erkennen' vindt men in Mt. 17, 12.

Zo gelezen, blijken nu – in breder verband gezien – de termen 22/23 te corresponderen op de termen 20/21; en opnieuw maakt Paulus daarbij gebruik van een chiasme, d.w.z. de buitenste termen (20 en 23) corresponderen op elkaar, en zo ook de binnenste termen (21 en 22). De bedoeling zouden we zo kunnen weergeven: we worden verguisd (21a) als misleiders (22a) en toch staan we goed bekend (21b) als betrouwbare lieden (22b); ofschoon we de oneer (20b) moeten dragen

van miskenning (23a), genieten we toch de eer (20a) van erkenning (23b). 3)

26: een 'los' element?

Rest nog de moeilijkste vraag: wat te doen met 26? Nu van het zevental met 'als' beginnende termen de eerste twee op elkaar bleken te corresponderen, en ook de laatste twee, lijkt het formeel niet onwaarschijnlijk, dat we de binnenste drie (24.25.26) samen moeten nemen. Paulus heeft dan de zeven symmetrisch opgedeeld in 2-3-2.

Inhoudelijk blijkt daarvoor veel te zeggen. Als ik me niet vergis, hebben we hier te maken met wat wel genoemd is 'a descending climax', dus 'een afdalende trap'. Dat is een figuur waarbij men trapsgewijze naar beneden gaat. Iemand doet in eerster instantie een krasse bewering, die hij in tweeder instantie niet volledig kan staande houden. Hij doet dan *een stapje terug*, maar poogt toch zijn stelling goeddeels intact te houden. Eventueel moet hij daarna nóg eens inbinden, gaat nog *een trapje omlaag*, maar probeert toch altijd nog zovóél mogelijk van zijn eerste bewering te redden. Wel, Paulus heeft in dit zevental uitspraken zich even voorgesteld, hoe de mensen – en vooral zijn tegenstanders – over hem denken en tegen hem aankijken. Ze moeten hem niet, maar worden gedwongen voor de feiten te zwichten. In dit drietal nu, de termen 24.25.26, leeft hij zich helemaal in in de reacties van zijn tegenstanders op wat hij te verduren heeft: 1) eerst denken ze: "t is zó met hem gebeurd"; maar warempel, hij leeft weer op! 2) dan denken ze: 'nou, maar hij heeft dan toch wél zulke opstoppers gehad, dat hij er vroeg of laat aan bezwijken zal'; maar dat gebeurt *niét*!

3) tenslotte denken ze: 'nou, maar op z'n minst ligt hij te krimpen van de pijn, en kan hij z'n plezier wel op'; maar nee, hij blijft blij!

De kunst van het variëren

Als we nu het geheel van deze 28 termen overzien, blijkt ons, hoezeer Paulus de kunst verstaat variatie aan te brengen. In zulke lange opsommingen kiest hij niet steeds hetzelfde patroon, maar brengt hij met allerlei middelen de nodige afwisseling aan. Op die manier voor-

komt hij, dat hij zijn lezers gaat vervelen. Hij weet zijn lezers vast te houden, o.a. door – zoals speciaal in 24.25.26 – een levendige schrijftrant.

Lezers en hoorders

Ik liet hier het woord 'lezers' vallen. Daar moet ik toch nog even op terugkomen.

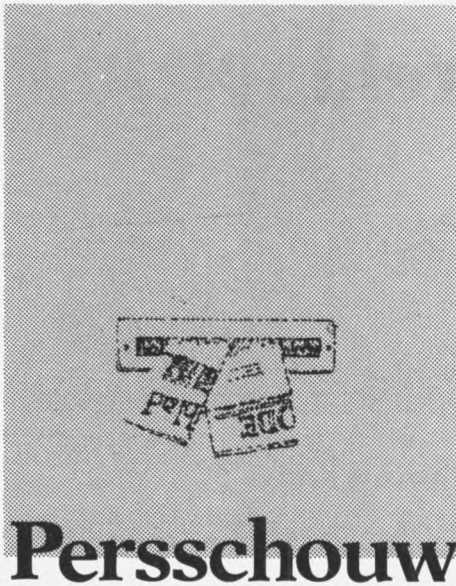
In Col. 4, 16 lezen we, dat Paulus' bedoeling was, dat zijn brief in de gemeente-bijeenkomst werd *voorgelezen*. Hij heeft zich dus, zo moeten wij aannemen, bij het schrijven op *hoorders* ingesteld.

Dat geldt trouwens voor de schrijvers in de oude wereld meer in het algemeen. 'Stil' – voor zichzelf – lezen kende men nauwelijks. Wanneer men las, las men overluide, ook al was men alleen, vgl. Hand. 8, 30. Zulke lange opsommingen als Paulus af en toe maakt, heeft men dus bij het *voorlezen* (hetzij aan anderen hetzij aan zichzelf) op gepaste wijze kunnen declameren, d.w.z. men heeft de nodige 'rusten' kunnen aanbrengen, stemverheffing en accentuatie kunnen toepassen, om zo het gehoorde gelezene goed tot de hoorders te laten doordringen. Zeker nu wij in een 'lees'-cultuur leven, zou het goed zijn in passages als deze het nodige reliëf aan te brengen door een betere lay-out te kiezen. Dat vergemakkelijkt het verstaan voor den 'stillen' lezer. Dat stelt overigens ook den *voorlezer* (in de kerk, aan tafel, bij het ziekbed) in staat de pericop duidelijk en levendig voor te dragen.

Als wij er van uitgaan – en ik doe dat met overtuiging – dat het bij Paulus niet geweest is 'l'art pour l'art', dat hij dus niet heeft willen pronken met stilistische hoogstandjes, maar dat hij zijn oratorisch talent dienstbaar heeft gemaakt aan het inprenten en aandringen van zijn boodschap, dan doen wij er goed aan te zinnen op middelen die in onze gewijzigde situatie van vandaag zijn woorden toch met de oorspronkelijke kracht doen doorkomen.

Noten

2. Een goede parallel vindt men in 2 Cor. 4, 8-12.
3. Men ziet, dat de hier te onderkennen chiasische structuur de zojuist van 23 voorgedragen opvatting bevestigt. Veel vaker blijkt deze stijflijn een interpretatief hulpmiddel: men denke aan Rom. 11, 25.26, waar de chiasische structuur „a) verharding b) voor een deel over Israël c) totdat... c') alsdan b') heel Israël a') zal behouden worden” bevestigt, dat men de term c' – gezien de correspondentie op c) totdat... – moet opvatten in temporele zin ('alsdan').

Je moet de preek goed kunnen volgen

Onder deze titel geeft drs. C.J. de Ruijter te Rotterdam-Centrum in het vrijgemaakt gereformeerde weekblad: 'De Reformatie' aandacht aan de lengte van de preek. Onder het kopje: **Hoe lang?** schrijft hij:

De vraag hoe lang de preek mag zijn houdt de gemiddelde kerkgangeter regelmatig bezig. En dat heeft niet alleen te maken met het feit, dat onze luistervaardigheid ernstig aangetast is door de sterk visueel gerichte instelling van onze tijd. De lengte van de preek heeft ook veel te maken met de opbouw.

Ik zou in dit verband willen pleiten voor een korte preek. Ik bedoel daarmee niet dat je de lengte van de preek zou kunnen vaststellen op bv. een half uur of twintig minuten. De ene dominee heeft veel meer tijd nodig dan de andere, zelfs al zeggen ze precies hetzelfde. Bovendien heeft de één meer woorden nodig dan de ander. Daar komt bij, dat de lengte van de preek ook altijd afhangt van de tekst. Een tijdslimiet is dus niet te stellen. Maar met een korte preek bedoel ik, dat de gemeente niet gediend is met allerlei uitweidingen. Die dienen de helderheid van het verhaal niet, maar kunnen juist de structuur vertroebelen en daardoor het inzicht grondig belemmeren. Het is van het grootste belang dat de gemeente de preek kan volgen. Maar dan moet die wel zonder al te veel omwegen op het doel afgaan. En dat doel ligt duidelijk in de tekst aangegeven. Daarom mag je van de preek verwachten dat die zo kort is, dat de gemeente de prediker op de weg naar dat doel kan en wil volgen.

Calvin merkte destijds op, dat hij niet voldoende tijd had om korte preken te maken. Dat is een door-denkertje. Het geeft intussen wel de werkelijkheid weer. Hoe meer tijd

een predikant kan uittrekken voor het maken van een preek des te meer kan hij zich verdiepen in het gegeven van de gekozen tekst en des te beter en doeltreffender kan hij de boodschap van de Schrift aan de gemeente doorgeven. De gemeente moet de dienaar van het Woord dan ook de nodige ruimte gunnen zich aan de voorbereiding van de preken te wijden. In de prediking klopt immers het hart van de kerk. Daarbij komt het gevaar, dat men zeker als men pas begonnen is als dominee meent, dat de preken niet voldoende inhoud bevatten en daarom van alles en nog wat erin stopt. Ds. C. Vonk merkte eens op, dat de preken eerder te vol dan te hol zijn. Een wijs woord! Verder is het moeilijk richtlijnen uit te stippen. We hadden destijds in Utrecht o.a. een Ds. P.Ch. van der Vliet en een Ds. C. Veenhof (de latere professor). De één preekte kort, de ander lang. Maar zij waren beiden zeer begaafde verkondigers van het rijke evangelie, die de gemeente boeiden en volle kerken trokken. Toch goed en interessant om eens over dit onderwerp na te denken!

Enschede

O. Mooiweer

J. Bouma, Sliedrecht

Gebroken wereld

N.a.v. Dr. J. Stolk (eindred.) Gebroken wereld. Zwakzinnigen zorg en de vraag naar euthanasie. Kok, Kampen 1988 f 22,75.

Onder deze titel verscheen in 1988 een boek, waarin acht artikelen zijn gebundeld, die geschreven zijn vanuit de zorg voor de verstandelijk gehandicapten. Deze zorg heeft betrekking op het gevaar dat de verstandelijk gehandicapten bedreigt, nu er steeds meer stemmen op gaan om euthanasie toe te staan bij, met name pasgeboren, ernstig gehandicapte kinderen. In de zwakzinnigenzorg bestaat, in het bijzonder bij de naast betrokkenen, grote zorg over de ontwikkeling, die op gang lijkt te komen. In dit boek proberen ouders, artsen, pedagogen, groepsleiders en een predikant een waardering te geven van het leven van verstandelijk gehandicapten. In hun waardering speelt de Schrift een hele belangrijke rol. Hun pleidooi tegen het afbreken van dit gebroken leven heeft niet alleen te maken met hun liefde voor de verstandelijk gehandicapten, die aan hun zorg zijn toevertrouwd, maar ook met hun liefde voor de Schepster, die op zijn wijze werkt aan de heelmaking van deze gebrokenheid. Elk van de auteurs doet dat op zijn en haar wijze, waarbij niet elke bijdrage hetzelfde niveau bereikt. Ik kom daar nog op terug.

Voor de meeste ouders is de geboorte van een zwakzinnig kind een geweldig grote schok, die heel diep ingrijpt in hun bestaan. De geboorte van een verstandelijk gehandicapt kind kan het leven van een ouderpaar of van een gezin totaal veranderen. Het kan mensen heel dichtbij elkaar brengen, doordat zij hierin een opdracht of roeping ervaren of er een zin aan verlenen. Het kan mensen ook uit elkaar drijven of innerlijk verscheuren, omdat zij dit kind, dat op hun weg is gekomen, niet kunnen accepteren.

Een kras op het bestaan

Op 29 november 1988 zond de Ikon een film uit, waarin de moeilijke en tragische kanten, die aan het krijgen en hebben van een gehandicapt kind verbonden zijn, worden belicht. De film is een pleidooi om begrip te hebben voor ouders, die worstelen met hun gevoelens als zij een verstandelijk gehandicapt kind krijgen en die een andere beslissing nemen dan het in dankbaarheid te aanvaarden. 'Een kras op het bestaan' zoals

de film heet, naar een citaat van één van de ouders, wil het taboe doorbreken, waar veel ouders, die een gehandicapt kind verwachten of hebben gekregen, tegen aan botsen. Mogen we het leven van dit kindje afbreken of moeten we er, hoe dan ook, de zorg voor dragen.

Gebroken wereld

In het boek komt het aspect, dat in de film op de voorgrond staat, ook aan de orde, maar in een andere kontekst. De ouders, die aan deze bundel hebben meegewerkt, laten heel duidelijk zien, hoe diep ingrijpend de geboorte van hun gehandicapt kind geweest is, inderdaad 'een kras op het bestaan', maar plaatsen dit gegeven in de kontekst van de 'gebroken wereld', waarin niet alleen de gehandicapten, maar ook zij zelf leven. Zij zien en ervaren in deze gebrokenheid de leiding van de Here in hun leven en leggen in hun worsteling om klaar te komen met de vragen die hen bestormen, de hand op Gods beloften. „Wat heeft Hij beloofd? Onder andere dit, dat Hij alle dingen doet medewerken ten goede voor hen die God liefhebben. Zo staat het geschreven en als Hij dat belooft, doet Hij het ook, maar dan wel op Zijn tijd. En dan past het ons niet om zelf te gaan bepalen wat de beste oplossing is of om zelf het moment te gaan bepalen, het moment van het sterven. Euthanasie is voor mij niet te rijmen met Gods beloften. Dat is voor mij de kern van de zaak.” (blz. 103).

Ouders kiezen bewust voor hun kind, in die zin, dat zij dit gehandicapt leven aanvaarden als aan hun zorg toevertrouwd. Een zorg, die heel veel vraagt, niet alleen van de ouders, maar ook van de andere kinderen in het gezin. Het trof me dat het ouderpaar, dat aan dit boek meewerkte, zich dat ook terdege realiseerde: „Marianne heeft een grote invloed op het gezinsleven. Toch hebben we altijd gezegd: we hebben een gehandicapt kind, maar we mogen geen gehandicapt gezin worden, waar alles om dat ene kind draait en de rest verwaarloosd wordt” (blz. 46). En een andere ouder, die een bijdrage schreef, komt tot de volgende konklusie: „Ja, leven met een gehandicapt kind is een leerschool. Ik heb het idee dat ik door Jef heen de dingen scherp ben gaan zien. Het belangrijkste dat ik geleerd heb is, dat ik heb leren zeggen: God, ik prijs U voor alles in mijn leven, voor de

moeilijke dingen en voor de fijne dingen, voor alles. Dat vond ik een ontdekking.” (blz. 103).

Globale beoordeling

Het is moeilijk om een boek, waarvan verschillende schrijvers vanuit hun eigen relatie met de verstandelijk gehandicapten een bijdrage hebben geleverd, te beoordelen. Een ouder beschrijft de omgang met de gehandicapte vanuit een sterk emotionele betrokkenheid, en dat doen ook degenen, die vanuit hun dagelijkse werksituatie met zwakzinnigen hebben te maken. Zij ervaren de omgang met de verstandelijk gehandicapten als zinvol, zowel voor gehandicapten als voor hen zelf. Het artikel van H. Algra, die als orthopedagoog verbonden is aan de zwakzinnigeninrichting 'Noorderhaven' bij Den Helder, geeft hierover zeer verhelderende informatie, waarbij duidelijk wordt dat een relatie met een verstandelijk gehandicapt wel degelijk een persoonlijke relatie kan zijn. Ook met diegenen, die op een heel 'laag' niveau leven. Alleen vraagt het wel veel tijd en geduld om je dat niveau eigen te maken.

Niet elke bijdrage in dit boek beantwoordt aan de gestelde verwachting. Het artikel 'pastoraat aan ouders van verstandelijk gehandicapten in een euthanasiesituatie' stelde me wat teleur. De rol van de pastor wordt overbelicht en dat gaat ten koste van wat ik over het pastoraat had willen horen. Daar hadden best wat meer dingen over gezegd kunnen worden.

Koningskinderen

Zo kondigden de ouders van Marianne de geboorte van hun dochter aan: „De Schepper van alle leven gaf ons als opdracht te zorgen voor één van zijn Koningskinderen.” In dat woord Koningskind ligt ten diepste de gedachte opgesloten, dat ook dit kind een mens is, een persoon in relatie tot God. En daarmee hebben we eigenlijk ook de hoofdlijn te pakken, die in dit boek wordt aangegeven. De zwakzinnige is een persoon, met wie je een relatie kunt hebben. Deze gedachte vond ik het meest uitgewerkt bij J. Stolk (de samensteller van het boek) en bij H(enk) Algra.

Zij doen dat tegenover hen, die een pleit voeren voor het beëindigen van het leven van ernstig gehandicapte kinderen. Met name Stolk gaat in

zijn artikel diepgaand in op de argumenten van voorstanders van euthanasie bij zwakzinnigen. Welke criteria legen deze voorstanders daarbij aan? „Zij zijn van mening dat het doden van gehandicapte kinderen gerechtvaardigd is, wanneer de kwaliteit van het leven tekort schiet of de kwaliteit van het leven van ouders, broertjes of zusjes bedreigd wordt” (blz. 25).

Het begrip 'kwaliteit van leven' wordt door voorstanders van euthanasie dus op twee manieren gehanteerd. In de eerste plaats heeft het betrekking op het leven van de gehandicapte, dat onvoldoende kwaliteit zou hebben, omdat het niet voldoet aan de „minimale kenmerken van menselijk leven.” Maar het heeft ook betrekking op het leven van het gezin, waar een gehandicapt kind wordt geboren. „Dat leven schiet in kwaliteit tekort, wanneer het als te zwaar wordt ervaren: teveel pijn, teveel moeite, teveel verdriet en te weinig mogelijkheden om belangrijk geachte behoeften te bevredigen of essentiële menselijke waarden te realiseren... Familieleden kunnen niet verplicht worden de kwaliteit van hun leven op te offeren aan de verzorging van een gehandicapt kind.” (blz. 25).

Zonder de ernst van het gehandicapte leven te willen minimaliseren of voorbij te zien aan de moeite en de offers, die gebracht worden bij het opvoeden van een gehandicapt kind, ben ik het met Stolk eens, dat zo'n criterium wel erg subjectief is en dus ook gevaarlijk kan zijn. Daarbij komt ook, dat in de gedachten-gang van sommige euthanasie-voorstanders, gehandicapte kinderen gedood mogen worden, omdat zij nog geen persoon zijn geworden. Zij voldoen immers niet aan de minimale kenmerken van menselijk leven.

Persoon-zijn

Tegen deze redenering richt zich de principiële kritiek van de schrijvers van dit boek. Voor hen is de verstandelijk gehandicapte (ook de zeer ernstig gehandicapte) een persoon. Stolk verbindt dit aan de schepping van de mens naar het beeld Gods. „Hoewel het leven van een zwakzinnig kind in bijzondere zin blijkt geeft van de gebrokenheid van de schepping, maken zij niettemin deel uit van die schepping” (blz. 27). „Om persoon te zijn hoeft de mens niets te presteren. Het is een gave van God, die de mens geschapen heeft en zijn leven onderhoudt” (27). Daarbij wil hij de ernst van de handicap of het leed van de ouders niet onderschatten, maar wil hij tevens benadrukken, „dat elk kind voor God van evenveel waarde is en dat op de nood van een gehandicapt kind maar één antwoord past: onze zorg ten leven. Die zorg kan niet

eenzijdig op de ouders afgewenteld worden, zij is integendeel onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.” (38).

H. Algra bespreekt in zijn bijdrage o.a. een boekje, waarin de schrijver bij de beoordeling van de waarde van het leven een relationeel criterium hanteert, zich daarbij beroepend op Gen. 2:18 „Het is niet goed dat de mens alleen zij.” D.w.z. je bent pas mens in je relaties met anderen, en omgekeerd: wanneer die relaties er niet zijn, dan is er geen sprake van menselijk leven. Citaat van de betreffende schrijver:

„Het lijden van de onnozele (= zwakzinnige, J.B.) manifesteert in de stokkende dialoog. Dan blijkt de onnozele een mens te zijn, die geen mens is geworden.” (blz. 74).

Met Henk Algra ben ik, op grond van eigen ervaringen, van mening, dat met verstandelijk gehandicapten, ook ernstig gehandicapten, wel degelijk een relatie kan worden opgebouwd. Alleen het kost tijd en het vraagt veel energie om je in te leven in de wereld van de verstandelijk gehandicapten. Algra noemt in dit verband een termijn van minstens één jaar. En wat ken je ze dan nog! Ik ga maandelijks voor in de diensten met verstandelijk gehandicapten op de Merwebolder in Slie-drecht, heb een paar catechisatie-groepjes en een enkel pastoraal kontakt, maar het heeft me veel tijd gekost voor ik eindelijk een beetje met ze vertrouwd raakte. Maar dan heb je ook een relatie met ze! Terecht merkt Algra ook op, dat het kennen van zwakzinnigen een kennen met het hart is, juist omdat het verstandelijk denken en communiceren met hen vaak onmogelijk is. „Wanneer de dialoog met de zwakzinnige stokt, kan dit veroorzaakt worden door ons eigen onvermogen.” (77).

Resumerend

Terugkijkend op het gelezene, kan ik in grote lijnen instemmen met de konklusie van de schrijvers, dat de samenleving een grote verantwoordelijkheid draagt in de zorg voor de verstandelijk gehandicapten. En dat we daarom deze zorg niet alleen op de schouders mogen leggen van de naast-betrokkenen. Ook deel ik hun mening, dat euthanasie een heilloze weg is, die een samenleving meer kwaad dan goed doet, en tenslotte leven ontbindend werkt. Met name Crouchs en Stolk en de Muynck leggen daar in hun zeer lezenswaardige artikelen de vinger bij. Tenslotte nog iets ter aanvulling. Een verstandelijk gehandicapte is een persoon. Daarom moeten we in een ontmoeting hem of haar ook ten volle serieus nemen. Je hoeft niet „wollig” met ze om te gaan. Het zijn lang niet altijd „lieverdjes” en zulke

„aardige kinderen”. Ze kunnen ook verschrikkelijk moeilijk en onhebbelijk zijn. Zó zijn ze en zó moet je ze nemen. Als ze blij zijn, zijn ze het van hun haren tot hun tenen, als ze boos zijn, geldt precies hetzelfde. Dat de verstandelijk gehandicapte een persoon is, betekent dat je serieus een relatie probeert aan te gaan. Dat lukt niet altijd, maar je moet het wel blijven proberen. De weg naar het hart van een verstandelijk gehandicapte kan ook wel eens lang zijn.

Ook in de kerkelijke zorg naar hen toe moeten we hen blijven zien als persoon. En hen in die zorg serieus nemen. Geschapen naar Gods beeld en gelijkenis. In Adam veroemd. In Christus tot genade aangenomen. Wanneer we de verstandelijk gehandicapte als persoon serieus nemen, dan vermijden we het niet om over de zonde te spreken. Maar in de verkondiging aan hen moet dit wel een eigen kleur en klank krijgen, vanwege hun situatie. De accenten komen anders te liggen, dan bij hen, die zich van zonde en schuld bewust zijn. Wie de zonde ook kan worden aangerekend.

We moeten daarom de verstandelijk gehandicapte ook niet te veel apart stellen, want in hun eigenheid zijn ze een deel van de samenleving. Ze zijn er, ze zijn onder ons, ze zijn van ons. En ze zijn meer op onze zorg aangewezen, dan vele anderen, die op 'eigen benen' kunnen staan. Een zorg, die wij hen mogen geven, opdat zij mens kunnen zijn in hun eigenheid.

Het leven van een verstandelijk gehandicapte is niet minder waard dan welk ander leven ook. En vanuit de christelijke solidariteit ga je niet tegenover hen staan, als rechters die over hun leven hebben te oordelen, maar dan ga je naast hen staan. De zwakken en de sterken.

H. Algra, Den Helder

Gereformeerd kerkepad

Deel 3: van 1900 tot 1930

De eerste helft van de 20e eeuw is in bouwkundig opzicht de periode van triomf van het gereformeerde kerkgebouw. In deze tijd ontwikkelen de gereformeerde kerken hun eigen karakteristieke bouwstijl.

Abraham Kuyper

Het boek 'Honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw' wijdt een apart hoofdstuk aan Dr. Abraham Kuyper. En terecht, want zijn visie is van grote invloed geweest op de gereformeerde kerkbouw. In een serie van maar liefst 120 artikelen schreef hij over allerlei zaken die met de kerkdienst en het kerkgebouw te maken hebben.

Opvallend is de praktische invalshoek die Kuyper hanteert bij het schrijven van zijn artikelen. Schrijvend over het ideale kerkgebouw merkt hij op dat de gemeentelieden elkaar moeten kunnen zien en de voorganger kunnen zien en horen. Daarom bepleit hij een gebouw in de vorm van een halve cirkel, eventueel oplopend, en met opmerkelijk kleine afmetingen: 20 bij 15 meter, dit met het oog op de stembanden van de predikant. Kuyper heeft kritiek op de preekstoel: „een hoge, holle sombere bloemkelk, waar halverwege een mens uitkomt”. Hij geeft de voorkeur aan een podium, waarop predikant én ouderlingen plaats nemen. Zo wordt zichtbaar dat zij samen de opzieners van de kerk zijn.

Dooptont en avondmaalstafel

Wanneer het protestantse kerkinterieur wordt omschreven als „een zuivere, lege ruimte, die op niets anders gericht is dan op het Woord” (1, 2), dan is dat niet van toepassing op Kuypers ideeën over de zichtbare plaats van de sacramenten tijdens de kerkdienst. Doop en avondmaal zijn zó wezenlijk voor de gereformeerde eredienst dat dooptont en avondmaalsruimte zichtbaar moeten zijn in het kerkgebouw. Kuyper vindt dan ook dat de ruimte niet geheel gevuld moet zijn met banken. Op praktische gronden bleek het echter vaak onmogelijk om ruimte voor de avondmaalstafel(s) vrij te maken. Pas veel later zien we het 'liturgisch centrum' ontstaan bij de bouw van gereformeerde kerken.

Dat Kuyper's praktische ideeënrijdom soms erg ver ging blijkt uit een suggestie die – naar ik vermoed – nooit in de praktijk is uitgevoerd:

geef ieder belijdend gemeentelid in diensten waar het Avondmaal gevierd wordt bij binnenkomst van de kerkruijnte een nummertje, zodat men weet aan welke tafel en op welke plaats men moet aanzitten (3).

Vader en zoon Cuypers

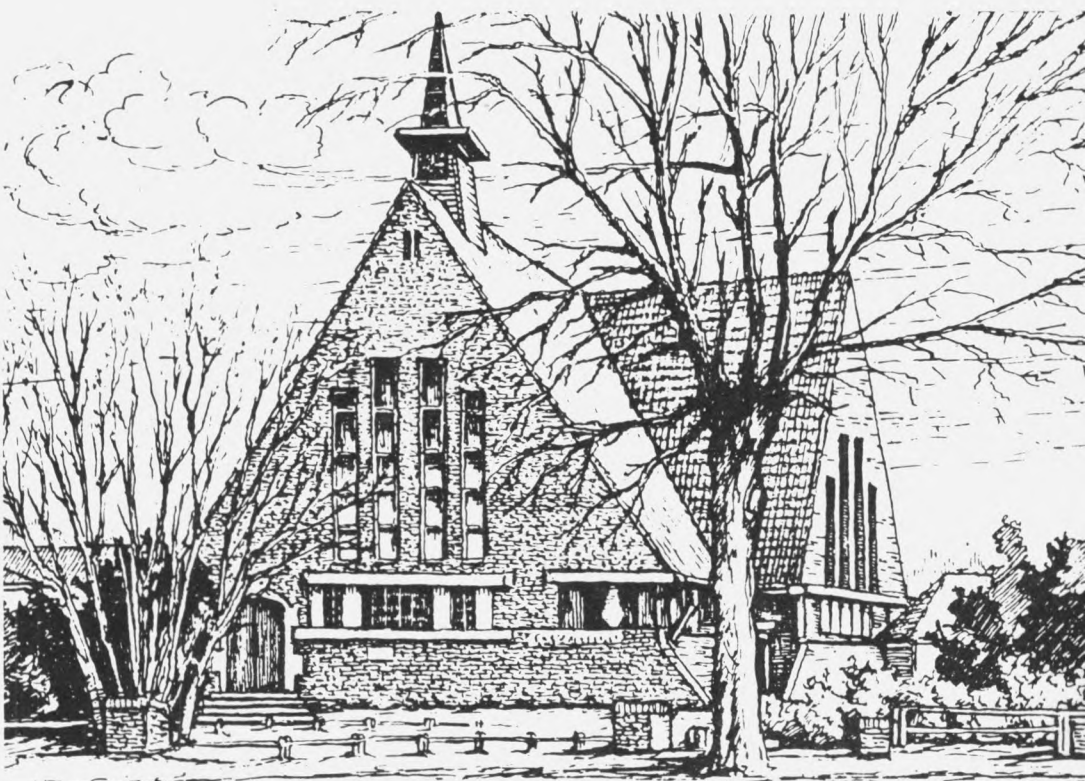
De Rooms-Katholieke kerk ontwikkelde in Nederland een eigen kerke-lijke bouwstijl dankzij het werk van vader (P.J.H.) en zoon (J.Th.J.) Cuypers. Zij ontwierpen tientallen grote kerken die met hun hoge torens en ranke vormgeving menig dorps- en stadsbeeld bepalen. Het silhouet is zó karakteristiek dat men bijna altijd al van verre kan zien dat men een katholiek kerkgebouw nadert. Helaas is menig bouwwerk ten prooi gevallen aan de slopershamer: dergelijke grote kerken betekenen ook een zware financiële last voor de parochie.

De stijl die P.J.H. Cuypers (tevens ontwerper van het Rijksmuseum en het Centraal Station in Amsterdam) hanteert is doorgaans ontleend aan

een eigen interpretatie van vooral de gothiek. Het hoogtepunt van deze bouwstijl ligt aan het eind van de vorige eeuw (4).

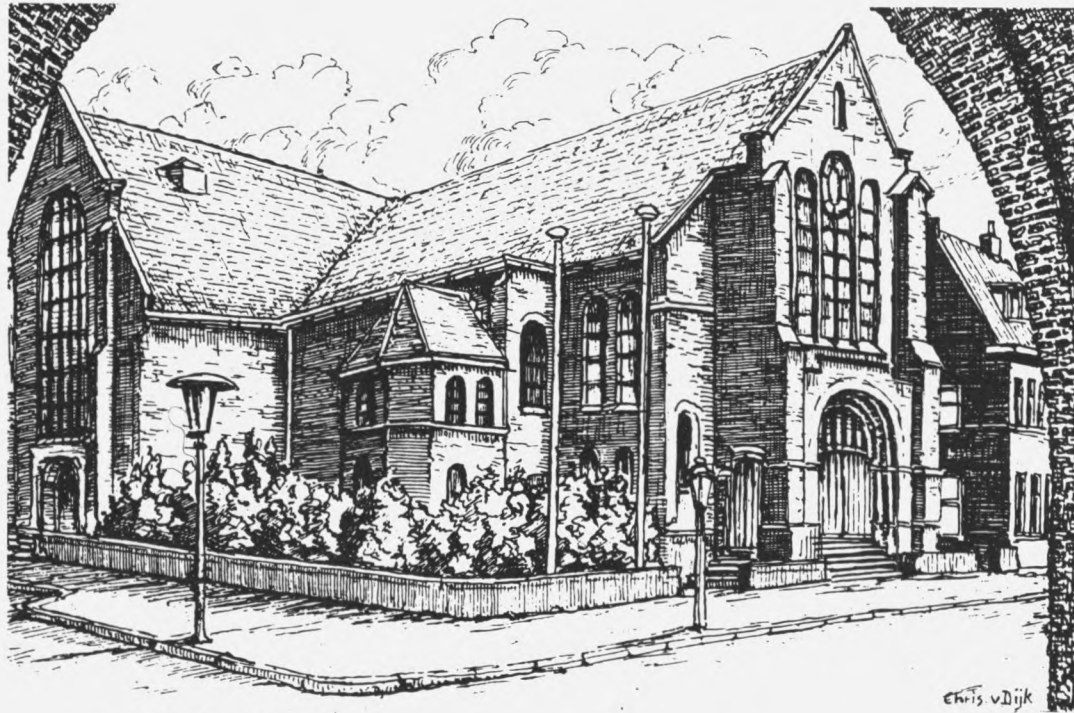
Tjeerd Kuipers

Hoewel ook de gereformeerde kerkgebouwen aan het einde van de 19e eeuw als zodanig vaak herkenbaar zijn, ontwikkelt hun eigen karakteristieke bouwstijl zich eigenlijk pas in de 20e eeuw. Dan voltrekt zich een snelle ontwikkeling van de architectuur en deze verandering is ook merkbaar in de bouwstijl van kerken. Kan in de 19e eeuw gesproken worden van bouwstijlen die vroegere stijlen imiteerden (de zgn. neo-stijlen van classicisme, gothiek en renaissance), in de 20e eeuw krijgt de kerkelijke architectuur een eigentijds gezicht. Een architect die deze ontwikkeling heeft meegemaakt en die van grote invloed is geweest op de gereformeerde kerkbouw is Tjeerd Kuipers. Zijn vader was aannemer-timmerman in het noorden van het land. Kennelijk heeft deze het vak aan zijn zoons meege-

Chris v. Dijk

Ned. Geref. kerk te Wezep

Ned. Geref. kerk te Kampen

geven, want ook twee broers van Tjeerd Kuipers werden architect; zijn broer Roelof bouwde een groot aantal watertorens, maar heeft ook enkele kerken op zijn naam staan. Tjeerd Kuipers bouwde zijn eerste kerkgebouw in 1888 (Makkum). Daarna volgde een lange reeks van beroemde kerkgebouwen (bv. de Fünenkerk in Amsterdam en de Wilhelminakerk in Dordrecht). Zijn latere ontwerpen tonen duidelijk de invloed van Berlage. In Leeuwarden bouwde Kuipers de Koepelkerk (1923), waarbij de ideeën van Abraham Kuiper in het interieur herkenbaar zijn (5).

Kampen

De naam Tjeerd Kuipers is ook verbonden aan de Nieuwe Kerk in Kampen. In 1910 besluit de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk om over te gaan tot de bouw van een derde kerkgebouw in deze Hanzestad. Het gebouw krijgt een hecht fundament van 500 palen en telt 1300 zitplaatsen. En dat allemaal voor minder dan 35000 gulden. Ruim een jaar later wordt het gebouw officieel in gebruik genomen. Kinderen beneden de 14 jaar hebben géén toegang bij deze officiële ingebruikneming. Men is in Kampen blij met dit nieuwe kerkgebouw. Er is echter ook kritiek. Broeder E.D.J. de Jongh Jr. schrijft op 8 juli 1911 een uitvoerige brief aan de kerkeraad: „Een wezenlijk bestanddeel van den eeredienst bestaat in het Sacrament van

den H. Doop en dat men hiervan niets bemerkt, tenzij dan op het oogenblik van de bediening van het Sacrament zelve, is een groot gebrek. Ook blijft het een gebrek dat van het Sacrament des H. Avondmaals, dit gewichtig bestanddeel van den eeredienst, in gewone tijden niets te bespeuren valt...” De ideeën van Abraham Kuiper ten aanzien van de sacramenten waren in dit kerkgebouw genegeerd. Ruim 60 jaar later is het interieur van de inmiddels Nederlands Gereformeerde kerk in Kampen aan restauratie toe. Er worden een prachtig doopvont en een avondmaalstafel voor de kansel geplaatst. Iedere zondag worden de kerkgangers in de Nieuwe Kerk in Kampen herinnerd aan de belofte die verbonden is met de beide sacramenten. „Wat zou deze broeder nú genoten hebben”, aldus de schrijver over de restauratie van dit kerkgebouw (6).

Massief

De eigen stijl van de gereformeerde kerkgebouwen komt het sterkste naar voren in het werk van twee architecten: Berend Boeyenga en Egbert Reitsma. Boeyenga bouwde o.a. de Kloppersingelkerk in Haarlem, terwijl de ontwerpen van de grote gereformeerde dorpskerken in Kollum en Andijk van de hand van Reitsma zijn. Gereformeerde kerkgebouwen hebben zelden hoge torens, maar de hoge daken maken een imponerende indruk, een indruk die nog eens versterkt wordt door de

smalle, hoge ramen. Deze kleine ramen in combinatie met het overvloedige gebruik van baksteen geven de gebouwen hun robuuste indruk (de invloed van de zgn. Amsterdamse school; we komen hier in het volgende nummer nog even op terug).

Hoewel Boeyenga en Reitsma rond 1930 een grote verandering in de stijl van hun ontwerpen doorvoeren blijven andere architecten ook in de jaren dertig nog in de zo karakteristieke bouwstijl van de gereformeerden tussen de beide wereldoorlogen bouwen. Een voorbeeld van deze stijl is het kerkgebouw van de Nederlands Gereformeerde kerk in Wezep.

Literatuur

- (1) C.W. Mönnich en Michel van der Plas: Het Woord in beeld (Ten Have, Baarn, 1977)
- (2) Een genuanceerd en goed gedocumenteerd beeld van de tradities in de kerkbouw binnen de verschillende protestantse kerken biedt de uitgave van de hand van C.A. van Swigchem, T. Brouwer en W. van Os; Een huis voor het Woord (Staatsuitgeverij 's-Gravenhage, 1984)
- (3) J. Vrieze: Abraham Kuiper en het gereformeerde kerkgebouw; Regn Steensma: De liturgische inrichting (in: Honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw, Dr. Regn Steensma en Dr. C.A. van Swigchem, Kok, Kampen, 1986)
- (4) Drs. H.P.R. Rosenberg: de 19e eeuwse kerkelijke bouwkunst in Nederland (Staatsuitgeverij 's-Gravenhage/Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1972)
- (5) J. Fallize: De kerkbouw voor en na 1900 (in: 3)
- (6) Jaarboekje 1973-1974 (Nederlands Gereformeerde Kerk, Kampen)

P.C. v. Wijk, Zaltbommel

Omzien en doorgaan

Openingswoord themadag Beloofd is beloofd. 19 november 1988.

We zijn hier vandaag bij elkaar, omdat het ruim honderd jaar is geleden, dat de Nederlandse Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerde Grondslag werd opgericht. Deze bond bestaat niet meer en dus kan het vreemd lijken hier vandaag nog aandacht aan te besteden. Toch heeft dit herdenken zin. Omdat het werk, dat de bond zich tot doel stelde, nog steeds voortgang vindt. We herdenken geen honderdjarige bond, maar honderd jaar gereformeerd jeugdwerk. En dát is de moeite waard. We kijken vandaag even achterom, maar kijken ook vooruit. Want het onderwerp, dat we vandaag gaan bespreken, is actueel, eigentijds, toekomstgericht. We mogen vandaag omzien in verwondering; een verwondering, die voortkomt uit en gepaard gaat met dankbaarheid. Wat de net negentien jaar oude Vonkenberg in 1888 met een aantal vrienden deed, was belangrijk voor toen en heeft betekenis voor nú. Hij richtte met enkele anderen een bond, een bondje, op. Een bond van studieverenigingen. Op zichzelf was dat niet zo bijzonder. Het werd echter een bond op 'gereformeerde grondslag'. Twee jaar na de doleantie van 1886 wist men zich verbonden aan de gereformeerde kerken. Gereformeerd jeugdwerk heeft een band met de kerken, met de gemeenten. Dat jeugdwerk heeft het honderd jaar volgehouden. En daarom vieten we een beetje feest. Niet om onszelf op de borst te slaan. Daar is geen reden voor. Kerkelijke ruzies, gevolgd door kerkelijke breuken, hebben het jeugdwerk niet onberoerd gelaten. De strijd van de ouderen heeft een nadelige invloed gehad op het werk van de jongeren. De vrijmaking had tot gevolg, dat de bond in 1946 in tweeën ging. Er kwam een tweede bond bij onder de naam Nederlandse Bond van Gereformeerde Jongelingsverenigingen. De heer J.G. van Oord heeft tot 1953 aan deze bond als voorzitter leiding gegeven. Na hem werd Ds. J.A. Vink voorzitter; hij bleef dat tot zijn overlijden in 1964. De nadere breuk in de vrijgemaakte kerken begon zich toen reeds duidelijk af te tekenen. De breuk had o.a. tot gevolg, dat verenigingen uit de bond werd gezet. We hebben geen reden om ergens prat op te gaan. In ons gedenken moeten we nederig zijn, stil zijn, stil zijn voor God. Als buiten het verband geraakte kerken waren we op eens een kleine groep met weinig mogelijkheden. Ook de mogelijkheden voor het jeugdwerk waren gering. Des te meer moeten we vandaag zijn, dat dwars door

allerlei kerkelijke ellende heen God ons in 1972 toch nog de gelegenheid gaf het oude jeugdwerk weer aan te pakken en er opnieuw gestalte aan te geven. Op de jeugddag van 1972 mocht ik er op wijzen, dat de HEERE in Zijn handelen geweldig is. Hij is geweldig tegenover de machten. Hij is geweldig in het bewaren van de Zijnen temidden van de machten. Hij is geweldig in de bewaring van mensenwerk, dat in geloof wordt aangepakt en volgehouden. Beloofd is immers beloofd!

In Psalm 119 zingen we, dat Gods Woord een licht op ons pad en een lamp voor onze voet is. Die psalm heeft Vonkenberg in 1888 heel concreet dichterbij gebracht. Daar ging het hem om. Gods Woord dicht bij de kerkjeugd en de kerkjeugd dicht bij Gods Woord. In een tijd, dat de ouderen het voor het zeggen hadden, lieten een stel jongens zien wat ze mans waren. Met acht verenigingen kwam er een bond. Het gereformeerde karakter van het verenigingswerk zat hen hoog. Misschien spreekt dit de jongelui van vandaag niet meer zo aan. Als je dan dit er maar van onthoudt, dat ook vandaag het kerkelijk jeugdwerk slechts recht van bestaan heeft dank zij het Woord, dat aan Gods gemeenten is toevertrouwd. Met de gemeente doen jongelui in verenigings- of clubver- mee aan het belijden van de kerk. Zolang het levende Woord in het jeugdwerk de rechte plaats ontvangt, zal van dat jeugdwerk kunnen worden gezegd wat Vonkenberg zei toen 'zijn' bond 25 jaar bestond: „Want er zit iets jongs in, dat niet oud kan worden”. Ik voeg er aan toe: in dat jeugdwerk zit iets ouds, dat altijd jong blijft!

De in 1888 opgerichte bond kreeg de naam Nederlandse Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerde Grondslag. Een mond vol. Vandaag vinden we zo'n naam wat hoogdravend. Dat mag: 1888 is niet 1888. Met verwijzing naar de eerste letters van elk woord werd honderd jaar geleden wat smalend gezegd: 'Niets Betekenend JongensVermaak Over Grootvaders Godsdienst'. Leuk gevonden, maar het kon de ontwikkeling van het werk niet tegenhouden. Want wat men 'jongensvermaak' noemde was voor Vonkenberg de zelfwerkzaamheid van de jeugd in het bestuderen van de bijbel. Het is een geweldige greep geweest, dat die zelfwerkzaamheid hoog in het vaandel stond. Jongeren zelf aan de slag met Gods woorden voor hen. Wel in

verbondenheid met de ouderen, maar niet onder directe leiding van ouderen. Anders gezegd: als jongeren zelf aan de gang, maar dankbaar gebruik makend van wat ouderen aan goeds meegeven. Het is van belang even stil te staan bij de vraag, hoe het er vandaag met ons jeugdwerk voorstaat. We hebben een stichting Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk. We hebben een blad Verkenning. Een mooie naam, jaren geleden bedacht door de naar menselijke maatstaven te vroeg overleden Rens Venderbos, vader van de huidige redaktiesekretaris. Het is wel leuk even te vertellen, dat het bondsbestuur indertijd voorstelde de naam van het bondsblad Calvinistisch Jongelingsblad te veranderen in Verkenning, dit door de verenigingen werd afgewezen. Achteraf gelukkig, want zo kon aan ons blad deze naam worden gegeven. We hebben voor ons jeugdwerk schetsen, die op moderne wijze vandaag geven wat honderd jaar geleden met zelfwerkzaamheid werd bedoeld. Zelf aan het werk, met de bijbel voor je. Zelf aan de studie om wijzer te worden. Er wordt wel geklaagd over slapte in ons jeugdwerk, over tekorten in belangstelling bij veel jongelui. Maar die klachten werden jaren geleden ook al gehoord. In verband met deze dag bladerde ik in oude jongelingsbladen en kwam toen een toespraak van mezelf tegen, die ik hield op de bondsdag van 1959. Ook toen had ik het over slapte en weinig belangstelling. De jongens en meisjes, die ik toen toesprak, zijn de vaders en moeders van nú. Troost je dus. Maar troost je vooral met het feit, dat die misschien wel eens wat slappe jongelui van toen je toch de weg naar de Heer hebben gewezen en neem je voor dat zelfde te doen aan een volgende generatie. Jongelui zetten zich wel eens af tegen ouderen. Daar is soms ook wel reden voor. Jongeren zijn geneigd om de dingen anders te doen dan ouderen en dat kan goed en verkeerd zijn. Jongeren in de kerk hebben de neiging om, als het over de gang van zaken in de kerk gaat, te spreken zoals de Israëlieten deden in Babel, toen ze zaten te treuren en medelijden hadden met zichzelf. Ze zeiden toen (Ezechiël 18 en Jeremia 31): „De vaders hebben onrijpe druiven gegeten en de tanden der kinderen zijn stroef geworden”. Als je onrijpe druiven eet, krijg je stroeve tanden. De mensen in Babel zeiden: onze vaders aten onrijpe druiven, zij deden het verkeerd, en wij, hun kinderen, hebben

stroeve tanden en zitten met de gebakken peren. Beide profeten hebben gewezen op het onjuiste van dit spreken en Jeremia voegt er dan aan toe, dat die echte en onechte tegenstellingen tussen ouderen en jongeren zullen verdwijnen en eens zullen ze met elkaar feestvieren.

Tenslotte nog dit: Het zal van jullie, jongens en meisjes, mede afhangen of dat gereformeerde jeugdwerk verder voortgang vindt. Jullie mogen met dit werk doorgaan als een gekregen goed. We leven in een seculariseerde wereld. Het naar-de-kerk-gaan is niet vanzelfsprekend meer en het gaan naar een jeugdvereniging evenmin. Het bestuderen van de bijbel wordt meer en meer een zaak van de liefhebbers. Laat je echter niet stil zetten, maar blijf een jeugd in beweging. Je wordt met je jeugdclub steeds meer een vreemde in deze wereld. Het leven van Gods kinderen is nu eenmaal voor een deel leven uit wat is beloofd. Leven uit de belofte kun je alleen door het geloof, dat beloofd ook echt beloofd is. Belofte maakt schuld, zeggen we. Welnu, God betaalt die schuld, hééft die schuld al betaald. Jeremia heeft er iets van begrepen. Hij snapte Gods bedoeling met hem niet zo best, maar hij zei: U hebt mij overgehaald, ik ben bezwiken, U bent me te sterk geweest, ik kan niet tegen U op (20 : 7).

Met die woorden kunnen we met ons jeugdwerk ook vandaag verder. In nederigheid: God is ons te sterk. In geloof: God doet het. In ootmoed: God wil ons werken gebruiken.

In kleinheid: Wij mogen wat stenen aandragen en neerleggen voor Gods stad, die komende is. Maar God moet dat alles bij elkaar houden.

En daarom zeg ik tot jullie, jongens en meisjes: ga er mee door. Vandaag en morgen en langer. Het is de moeite waard. En onthoud vooral, dat gereformeerd jeugdwerk bestaat bij de gratie van God.

J.M. Mudde, Breukelen

Van haar wieg tot haar graf (1)

Bespreking van:

Karel van der Toorn, Van haar wieg tot haar graf, de rol van de godsdienst in het leven van de Israëlitische en Babylonische vrouw. Ten Have/Baarn, 152 pag. ISBN 90 259 4348 9, prijs f 19,50

April vorig jaar mocht het lezerspubliek van 'Opbouw' – via een gesprek met Drs. van Kampen – kennismaken met Dr. Karel van der Toorn, op dat moment nog net geen hoogleraar in de geschiedenis van de antieke godsdiensten. Inmiddels stonden de ontwikkelingen niet stil: zijn boek 'Van haar wieg tot haar graf' is december 1988 – samen met zijn proefschrift 'Sin and Sanction in Israël and Mesopotamia' – bekroond met de zg. Kluwerprijs. Deze prijs wordt jaarlijks toegekend voor „een publikatie of een reeks van publikaties van meer dan gewone verdienste” op een door de Stichting Kluwerprijs gekozen vakgebied. Voorwaarde voor het ontvangen van de prijs is dat de auteur zijn eigen vakgebied toegankelijk maakt voor een ruimere kring. Het ontvangen van deze prijs is een felicitatie meer dan waard: bij deze!

Eén en ander is een goede aanleiding bij 'Van haar wieg tot haar graf' stil te staan.

Een boeiend boek

Met de volgende speelse zinsnede leidt Dr. van der Toorn de lezers tot het onderwerp van z'n boek in: „Over onderwerpen als 'de vrouw' en 'godsdienst' lopen de meningen van oudsher uiteen. Stel die twee onderwerpen samen aan de orde, voeg het woord 'Babylonisch' daarbij, en alle elementen voor een spraakverwarring zijn aanwezig”. Om de lezer te helpen een betrouwbaar standpunt te vormen heeft de schrijver over de rol van de godsdienst in het leven van de oud-Oosterse vrouw een informatief boek willen schrijven. „Bevrijdde of knevelde de godsdienst de vrouw?” (pag. 7) Een spannende vraag, zeker wanneer we daarmee de Bijbel benaderen: „Geldt de bijbel immers niet voor velen als de bron van alle ellende?” (pag. 9) Op zoek naar de rol van de godsdienst loopt de auteur het leven van de Israëlitische en Babylonische vrouw 'van haar wieg tot haar graf' door. Voortdurend wijst hij op religieuze momenten en gebruiken uit het leven van

het meisje en de vrouw. Het boek wordt afgesloten met een slotbeschouwing.

Kenmerkend voor het boek is de nadruk op de rol van de godsdienst in het leven van alledag. De schrijver maakt een onderscheid tussen 'de officiële godsdienst' – zoals het geloof in de HEERE, de schrijver spreekt van 'Jahwisme' – en de zogenaamde 'volksreligie'. Voor de laatste was in het leven van de oud-oosterse vrouw een veel grotere plaats weggelegd dan voor de eerste. Immers: „Zoals de rooms-katholieke leer van nu weinig inzicht verschaft in de godsdienstige beleving van de Spaanse dorpsvrouw, zo is de officiële theologie van Israël of Mesopotamië niet representatief voor de beleving van de Israëlitische of Mesopotamische vrouw.” (pag. 34) Het is duidelijk dat deze aanpak een beperking met zich meebrengt. „Een historische studie naar de godsdienstige beleving van de vrouw in het 'Jahwisme' of het jodendom zal daarom andere resultaten te zien geven dan die welke in dit boek naar voren komen”, zegt de auteur aan het eind van zijn boek (pag 138).

Al met al is het een ontzettend interessant boek geworden. De 130 pagina's tekst bieden een knap en sprekend overzicht van de religieuze denk- en belevingswereld van de oud-oosterse vrouw. De aandacht voor het alledaagse brengt aspecten naar voren, die je anders maar al te gauw over het hoofd ziet. Heeft u bijvoorbeeld ooit van de huiskultus gehoord? Wie kennis genomen heeft van het zendingswerk in Zuid-Afrika weet misschien waaraan gedacht moet worden. Te denken valt aan rituele handelingen rond de dagelijkse maaltijd, het vereren en verzorgen van de vooroudergeesten en de voortdurende zorg om rein te blijven. Levendig, helder en getuigend van kennis van zaken zet Dr. van der Toorn op een rijtje wat we ons hierbij allemaal voor mogen stellen.

Door het blikveld van de schrijver krijg je ook oog voor het magische denken, de angst voor demonen en het veelgodendom uit de oudtestamentische tijd. Heel boeiend zijn de passages over het afleggen en inlossen van de geloften en de (sakrale) prostitutie. Ik doe maar een greep uit het vele dat geboden wordt. Voeg daaraan toe de verrassende exegeses van Schriftplaatsen en de sprekende teksten uit het land

tussen de rivieren, Mesopotamië en het zal duidelijk zijn, dat dit boek een aanschaf meer dan waard is. Het is inderdaad een hele prestatie om een dergelijk breed terrein van onderzoek voor velen toegankelijk te maken.

Wel trof me een bepaalde onduidelijkheid in de opzet. Zo vroeg ik me herhaaldelijk af: over de rol van welke godsdienst gaat het eigenlijk? Over de rol van de officiële of over de rol van de volksreligie? De auteur wil op zoek gaan naar de rol van de – niet kanonieke – volksreligie. Via het Oude Testament probeert hij tot de religie van de doorsnee vrouw door te dringen. Dat kan ook niet anders. Buiten het Oude Testament zijn er voor de bestudering van 'de godsdienst van Israël' vrijwel geen bronnen. Desondanks wordt aan 'de dienst voor de HEERE' menig woordje gewijd. Enerzijds gebruikt de auteur – overeenkomstig zijn bedoeling – het Oude Testament dus om zich een beeld te vormen van een geloofsbeleving die niet 'oudtestamentisch' is. Anderzijds komt het veelvuldig voor dat de auteur de rol van de godsdienst in het leven van de Israëlitische vrouw onderzoekt middels een directe behandeling van 'het Jahwisme', via een rechtstreeks beroep op het Oude Testament. Dit werkt wat verwarrend. Daarbij komt dat de auteur ten aanzien van de 'officiële' religie – waaronder 'het Jahwisme' – konkludeert, dat het een rolbevestigende en op de mannelijke beleving geënte religie was. Zonder degelijke behandeling van 'de rol van het Jahwisme in het leven van de Israëlitische' lijkt deze konklusie me wat voorbarig.

Hoe dan ook, het gevolg van deze wat onduidelijke opzet is wel, dat ook voor hen die geïnteresseerd zijn in de rol van het geloof in de HEERE in het leven van de aan Hem getrouwe Israëlitische, genoeg te halen valt. Naast deze kritische kanttekening bij de opzet van 'Van haar wieg tot haar graf' meen ik ook enkele serieuze vraagtekens te moeten zetten. Meer dan eens heeft de auteur me niet kunnen overtuigen van zijn aanpak en de door hem getrokken konklusies. Een paar vraagtekens wil ik – dit en een volgend artikel – naar voren brengen.

Een dubbelrol?

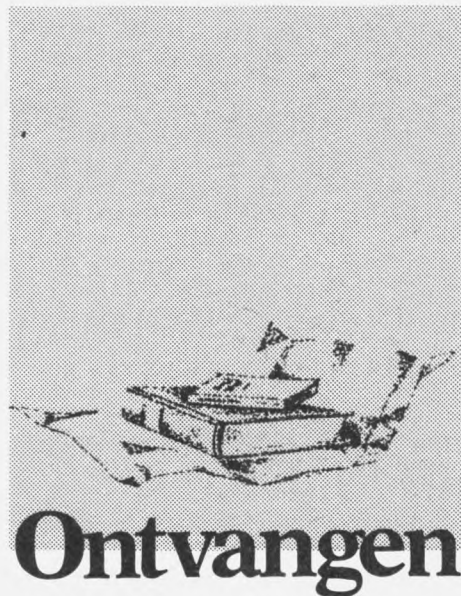
Het eerste vraagteken zou ik willen plaatsen bij hetgeen toch wel de belangrijkste konklusie van het boek is. Dr. van der Toorn meent dat de godsdienst een dubbelrol in het leven van de vrouw speelde. Religie kon zowel ter verdediging als tot verandering van de bestaande maatschappelijke orde aangewend worden. Het hangt er maar van af

over welke religie we spreken, over de officiële religie of over de volksreligie! In de officiële religie immers maakten mannen de dienst uit. Typisch vrouwelijke gevoelens en inbreng kregen binnen de officiële kultus geen kans, hoezeer ze er ook bij betrokken waren. Officiële religie werkte dan ook rolbevestigend. Het gevolg hiervan was dat vrouwen 'ondergronds' gingen in de volksreligie. Deze werkte roldeurbrekend. De auteur geeft hiervan enige voorbeelden. Zo had de vrouw in het Oude Oosten minder rechtsbescherming dan de man. Trok zij aan het kortste eind dan kon haar woede en verontwaardiging een uitweg in de (illegale) toverij vinden. Nog een voorbeeld: omdat de officiële feesten 'mannelijk' waren, ontlaadde de vrouw haar emoties in meer op haar emotionele maat gesneden feesten als 'klaagfeesten'. Een laatste voorbeeld: omdat de levensleiding in de officiële religie uitging van de man – priester en profeet – legden vrouwen zich op niet-officiële openbaringsmiddelen toe. Te denken valt aan de necromantie (waarzegging door het oproepen van geesten van overledenen), droomopenbaring en profetie.

Nu kan ik als leek niet over Mesopotamië oordelen. Voor Israël echter lijken de argumenten me niet steekhoudend. Was 'het Jahwisme' echt zo 'vrouwvrijdijndig'? laat ik op één van de bovengenoemde voorbeelden wat dieper ingaan. We zagen de auteur het Pascha als een mannelijk feest typeren. Immers onderstreepte dit nationale feest de onafhankelijkheid van Israël. „Zou dit mannen niet meer hebben aangesproken dan vrouwen?” lezen we op pag. 110. Los van de vraag of hier niet al te sterk vanuit een concurrentie-model wordt geredeneerd meen ik dat de argumentatie toch wel heel subjektief is en niet op exegese berust. Voor hetzelfde geld immers kan gezegd worden: juist vrouwen hadden belang bij 'Bevrijdingsdag'! Verder blijkt uit het Oude Testament dat vrouwen wel degelijk op hun eigen manier bij het vieren van de Uittocht betrokken waren. Vertelt Ex. 15:20 niet van Mirjam, de profetes, die met de tamboerijn in haar hand rondgaat, „en alle vrouwen gingen achter haar aan met tamboerijnen en in reidansen”? Zo zullen vrouwen het Pascha wel vaker gevierd hebben, dunkt me. De auteur vermeldt dit gegeven echter niet. Bovendien gaat de auteur eraan voorbij dat Pascha officieel ook in de huiselijke kring gevierd werd. Dat ook vrouwen hierbij en belangrijke rol speelden ligt voor de hand. Het officiële en het alledaagse vormen dan twee handen op één buik. Dit voorbeeld heeft dus geen bewijskracht voor zijn stelling. Ook tegen de andere voorbeelden van de auteur vallen wat betreft Israël zwaarwegende bezwaren in te bren-

gen. Van de noodzaak voor de vrouw om in de volksreligie te vluchten als tegenwicht tegen het mannelijke Jahwisme heeft de auteur me dus in het geheel niet kunnen overtuigen.

Wordt vervolgd.

F. van Deursen, Prediker - Hooglied; De voorzeide leer, deel I N; 246 blz., f 41,50; ISBN. 90-6064-681-9; Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

C. Vonk, Matteus - Marcus; De voorzeide leer; deel I Qa; 342 blz., f 56,90; ISBN. 90-6064-671-1; Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

C. Vonk, Lucas - Johannes; De voorzeide leer; deel 1 Qb; 353 blz., f 59,90 ISBN. 90-6064-672-x; Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Dr. H. Mulder, Hoe zit dat nu in Libanon? 96 blz., f 19,90 ISBN. 90-239-1042-7; Uitg. Boekencentrum, 's-Gravenhage.

W. van Herpen e.a., Wees Gij mijn Gids; bijbels dagboek voor jonge mensen. Zevende druk. 360 blz., f 24,75; ISBN. 90-5030-077-4; Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden. Eerder verschenen in 1964.

H. Folkers e.a., Ik geloof; deel 2b; Handleiding voor de catecheet. 52 blz., f 12,90; ISBN. 90-6015-785-0; Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

C. van der Leest, Dienstvaardig II; de werkwijze van ouderlingen en diakenen. 157 blz., f 24,75. ISBN. 90-6015-793-1; Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Stichting Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk, Bekijk je het even, 't verenigingsleven. Handleiding voor het verenigingsleven. 22 blz., f 1,50; Uitg. St. Ned. Geref. Jeugdwerk, Stolkwijkstr. 42-3, 1059 XX Amsterdam.

A. Kadijk, Dronten

Overheid en Bijbel. Theocratie?

1. De overheid moet/mag/kan dwingend de rechtsorde beschermen en met gezag leiding geven aan het openbare leven.

Welke maatstaven behoort de overheid aan te leggen als zij haar wetten met dwang oplegt aan het volk? Gelovige christenen zullen antwoorden, dat Gods Woord ook voor de overheid een "lamp voor haar voet en een licht op haar pad" moet zijn. Toch blijven er nog wel vragen over die niet door elke christen op gelijke wijze worden beantwoord:

- Mag de overheid de Bijbel wel gebruiken als kompas?
- Zowel het Oude als het Nieuwe Testament?
- Moet de overheid ook dwingen als er zaken in geding zijn die samenhangen met een levensbeschouwing?
- Mag de overheid geen dwang uitoefenen in geestelijke zaken?
- Dient elke openbare uiting op geestelijk terrein te worden toegestaan? (Satanskerk, godslastering)
- Moet een besloten bijeenkomst van godslasterende aard, met de bedoeling straks de publieke opinie te beïnvloeden, door de overheid worden gedoogd?

De antwoorden op deze vragen hangen samen met visies over theocratie. Binnen de christelijke politieke partijen komen meerdere opvattingen voor over theocratie. Deze standpunten zullen beknopt worden samengevat. Met cijfers tussen haakjes wordt de bron aangeduid; zie de literatuurlijst.

2. Verschillende opvattingen over theocratie.

- Theocratie betekent letterlijk dat God regeert. Niet de kerk, niet het volk, niet de koning, niet de wet is uiteindelijk soeverein (= absoluut gezaghebbend), maar God. (1),(2),(3).
- a Theocratie betekent dat de overheid met dwang afgoderij en ketterij moet bestrijden. (3),(4),(5).
- b Theocratie werd beëindigd na de ballingschap (goedgeels) en na de Opstanding van Christus (definitief).(5)
3. Theocratie = De kerkelijke macht heeft voorrang boven de politieke macht. De regering van God daalt via de paus af op koningen (de klassieke RK opvatting) (3).
4. Theocratie = Overheidspersonen zijn rechtstreeks als zodanig door God aangewezen.

(Saul, David, Salomo, Jero-beam) (1)

5. Theocratie = Directe leiding van God over zijn volk Israël. (beëindigd na de Richterentijd)

Tot zover enkele betekenissen van het woord theocratie. Vrijwel iedereen kan zich vinden in de betekenissen: 1. God regeert en 2b.

Beëindigd na het Oude Testament. Er heerst echter een dringend verschil van mening over de opvatting 2a: Moet de overheid ook nu nog (normatief) afgoderij en ketterij tegengaan?

3. Verschillen tussen de kleine christelijke partijen

Het GPV stelt dat de overheid geen geestelijke dwang mag uitoefenen, want Jer. 17:5, Zach. 4:6 en Matth. 13 zijn richtingwijzers voor de overheid. Is het beroep van het GPV op deze Bijbelteksten wel terecht? Wordt de praktijk, na de ballingschap, niet tot norm verheven? Is er geen verschil tussen volstrekte geestelijke vrijheid en vrijheid van geweten?

De SGP wil (onverkort) art. 36 NGB handhaven, maar zeer gematigd zijn in het uitroeien van ketters en van afgoderij. (6)(9)

De RPF is intern over theocratie niet eensgezind. Toch speelt het onderwerp in de discussies veel minder een rol dan binnen het GPV en de SGP. Vermoedelijk komt dat omdat de RPF wel de opvatting uitdraagt dat Bijbelse normen absoluut geldend zijn, maar de RPF heeft zich (terecht) niet uitgesproken over uitroeiing, noch over volstrekt vrijlaten, van afgoderij.

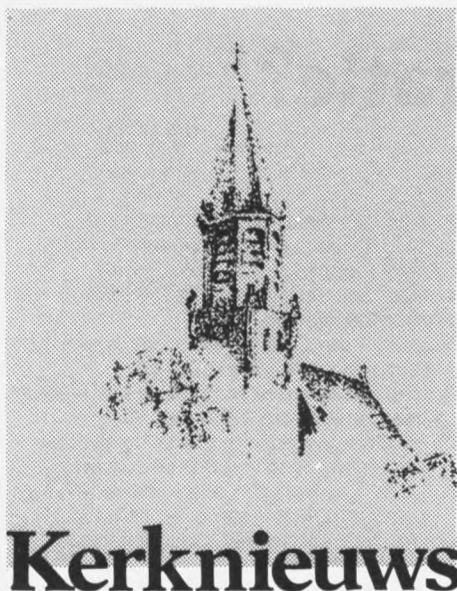
4. Een mogelijke uitweg

Mijns inziens kan elke politieke partij het beste uitgaan van de gedachtengang van Verplanke (7): De overheid is niet alleen geroepen om de Bijbelse grondslagen van de samenleving te verdedigen, maar zij dient deze fundamenteën in christelijke zin ook te verstevigen. Het overheidsoptreden moet echter ook pedagogisch verantwoord zijn: het moet de heersende orde niet onverhoeds, maar geleidelijk ombuigen in de door God gewilde zin.

5. Literatuur

1. Christelijke Encyclopedie, 2e druk, Kampen, 1961. Trefwoord: theocratie.

2. Bijbelse Encyclopedie, Kampen, 1975.
3. Dr. J. Douma, Politieke verantwoordelijkheid, Kampen, 1984. Bladz. 16,19.
4. Ned. Gel. Belijdenis, artikel 36 (onverkort en uitg. Ger. Kerken (vrijg.)).
5. Dr. K. Veling, De dienst van de overheid, Barneveld, 1987, bladz. 21-23.
6. Ir. J. van de Graaf, In de Mozes en Aäronstraat, Amersfoort, 1976, pag. 70.
7. Mr. Dr. C.J. Verplanke, Moet de staat kleur bekennen? Jeugd en Politiek, sept. 1977.
8. Ds. G. Janssen, Om de theocratie, OK-katernen 9, Moerkapelle, ± 1973.
9. Drs. H.G. Leertouwer, Om de theocratie: Zicht, 1986 - 3/4.

L'Abri-programma

1. OPEN HUIS:

Iedere werkdag van 10 tot 6 u. in Utrecht

2. LEZINGEN IN UTRECHT:

A. **Maandagavond** (1x per 14 dagen) om 8 u. door Pieter van Kampen. Thema voor de nieuwe cyclus is **'de onzichtbare wereld'**.

20 februari 'Reïncarnatie'

6 maart 'Wat is de kern van esoterisch en occult denken en doen?'

20 maart 'Wat is de christelijke visie op de onzichtbare wereld?' (Wat betekent Pasen in dit licht?)

B. **Dinsdagavond** (1x per 14 dagen) om 8 u. door Wim Rietkerk. Thema is **'Je eigen tijd onderkennen'** (zie Nieuwsbrief).

28 februari 'Profetie en utopie'

14 maart 'De toekomst van onze wereld' (Gaat de wereld ten onder?)

C. Iedere tussenliggende **dinsdagavond** wordt een L'Abri-film vertoond met discussie. Vanaf 10 januari '89: 'Common sense christian living' met Edith Schaeffer. Deze avonden worden geleid door Gottfrid van Eck.

3. BIJBELSTUDIES IN UTRECHT:

Iedere donderdagavond om 8 u.

4. WEEKENDS IN ECK EN WIEL: 10 - 12 maart Thema: 'Profetie en utopie'

Iedereen spant zich in voor een betere wereld. Naar welk model? Zijn niet alle dromen van en betere wereld een illusie? Is het verlangen naar zo'n wereld niet het hart van alle ideologieën, die de godsdienst in de 20e eeuw vervangen? De apostel Petrus zegt: 'het profetisch Woord is des te vaster' (II Petr. 1:19). Wat belooft dat?

Vrijdagavond om 8 u. Welkom en Bijbelstudie door Gottfrid van Eck

Zaterdag om 11 u. 'Utopie en profetie' door Pieter van Kampen om 3 u. 'Wat is ideologie?' door Wim Rietkerk

Zondag om 11 u. Samenkomst o.l.v. W. Rietkerk om 3 u. Afsluiting

7-9 april Thema: 'Zichtbare en onzichtbare wereld'

De Bijbel roept op om te letten op de onzichtbare wereld (Efeze 6). Onze tijd wordt door een aandacht voor de onzichtbare werkelijkheid gekenmerkt. (Zie de maandaglezingen). Moeten we dit positief waarderen?

Vrijdagavond om 8 u. Welkom en Bijbelstudie door Gottfrid van Eck

Zaterdag Lezing en videofilm door Pieter van Kampen

Zondag om 11 u. Samenkomst o.l.v. H. Geertsema

om 15 u. Afsluiting

Voor alle weekends geldt: slaapzak en evt. muziekinstrument meenemen!! De kosten voor een heel weekend zijn f 45,-.

Het Zomerprogramma in Eck en Wiel begint in '89 op vrijdag 30 juni met een week over **'Volwassen Bijbellezers'** m.m.v. de Zwitserse schoonzoon van Francis Schaeffer, nl. John Sandri.

Zeilkamp Eindhoven

Het zeilkamp Eindhoven, dat dit jaar voor de 18e keer gevierd gaat worden voor en door mensen van 18-25 jaar is op zoek naar ervaren schippers/schipsters. Het kamp duurt twee weken (15-29 juli '89), we bivakkeren in een boerenstal in Terhorne en bevaren de Friese wateren met UFO's ($\pm 14 \text{ m}^2$, rondspant, toreutig).

Heb je belangstelling? Bel dan 040-124106 (Mars Holwerda).

Ned. Geref. kerk van Amersfoort

Cand. F.R. Brintjes zal in de morgendienst (aanvang 10.00 uur) van 19 februari a.s bevestigd worden in het ambt van dienaar des Woords door ds. Z.G. van Oene te Zwolle. In de middagdienst (aanvang 14.30 uur) zal ds. Brintjes zijn intrede doen.

De diensten worden gehouden in de aula van het Corderius College, hoek De Ganskuyt/Lamb Heynricsstraat te Amersfoort.

Op zondag 26 februari zal ds. J. Goudzwaard, die de NG kerk van Amersfoort jarenlang als pastor heeft bijgestaan, in de middagdienst (aanvang 17.00 uur) van deze gemeente afscheid nemen.

Weekend voor 25-plus

Vorig jaar voor het eerst organiseerden ondergetekenden op persoonlijke titel een bijbelstudieweekend voor jongeren van 25 jaar en ouder. De belangstelling was zo groot (meer dan er plaats was), dat we dit jaar twee weekenden plannen: 26-28 mei en 9-11 juni 1989.

In het eerste weekend is er beperkte gelegenheid om kleine kinderen mee te nemen. Beide weekenden

worden gehouden van vrijdagavond tot zondagmiddag in het gebouw van l'Abri, Eck en Wiel (in de Betuwe).

Het onderwerp is dit keer: 'De eer van God - bijbelstudies uit Maleachi'. Het boek Maleachi is in meer dan één opzicht actueel. Secularisatie en kritische geloofsvragen zijn ook daar aan de orde. We hopen er licht uit te krijgen op de positie van christenen vandaag.

Deelname kost f 65,- per persoon en per weekend willen we maximaal 25 deelnemers ontvangen. Opgave daarom graag zo spoedig mogelijk bij: Carlien Venderbos, Jan Campertlaan 5, 2323 DH

OEGSTGEEST, tel. 071-156072.

Willem en Annette Smouter, Roel en Carlien Venderbos.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

Op 22 januari jl. deed ds. K.H. de Groot van Amstelveen zijn intrede in de Zuiderkerk na bevestiging te zijn door zijn plaatselijke collega ds. J.H. Kamerbeek.

Beide predikanten bedienen het Woord uit de eerste brief aan Timotheus, waarbij de nadruk viel op de ernst van het evangelie.

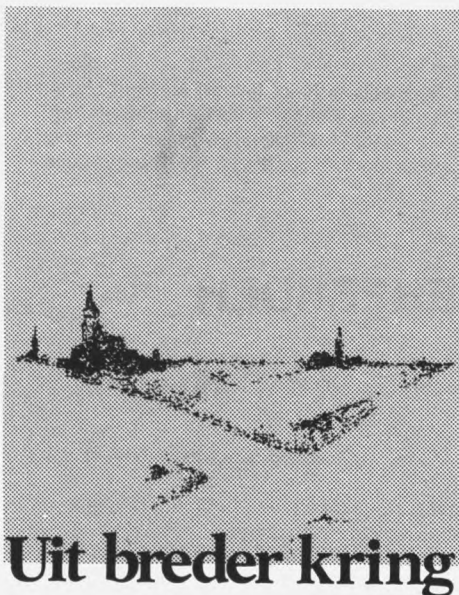
Het adres van ds. K.H. de Groot luidt: Anton van der Horstlaan 52, 3752 VP Bunschoten-Spakenburg. Op ditzelfde adres is tevens woonachtig: kandidaat J.M. de Groot.

Ned. Geref. kerk van 's-Gravenhage

Ds. J.D. Janse heeft, na om gezondheidsredenen vervroegd emeritaat verkregen te hebben, op 15 januari 1989 afscheid genomen van de gemeente. Hij vestigt zich per 1 feb. in Ede. Zijn adres aldaar is: Jan Th. Tooroplaan 96, 6717 KN Ede, tel.: 08380-39952.

Ned. Geref. Kerk van Langerak

Het scribaat berust thans bij: W. van Aken, v.d. Boetzelaerlaan 65, 2967 XB Langerak. Tel.: 01843 - 1616

Uit breder kring

Opbouw en toerustingsdag van de vereniging 'De christenvrouw'
Belangstellende christenvrouwen zijn van harte welkom op dinsdag 21 februari 1989 in het gebouw 'Open Hof', Beethovenlaan 2 te Culemborg.

Spreker: De heer H. van den Herik, secr. van het Prof.dr. G.A. Lindeboominst. te Ede.

Onderwerp: 'Van het begin tot het einde van ons leven in Bijbels licht'.

De dag duurt van 10.15 uur tot 14.30 uur. Koffie vanaf 9.45 uur. S.v.p. lunchpakket meenemen. Toegang vrij (kollekte). Boekentafel aanwezig.

'De Christenvrouw' is een landelijke vereniging (opgericht 8 januari 1981) met als doel om vanuit de Bijbel, het voor alle tijden onfeilbaar en gezaghebbend Woord van God, christenvrouwen behulpzaam te zijn om te komen tot een beter inzicht en betere kennis omtrent de problemen van deze tijd ten aanzien van gezin, maatschappij, staat en cultuur.

Inlichtingen: tel. 05923-419

Evangelische Alliantie en Kruistochten
In samenwerking met de Evangelische Alliantie organiseert Kruistochten op dinsdag 7 maart a.s. een predikantenconferentie, met als thema

HET GEHEIM VAN GEMEENTEGROEI lessen uit Oosteuropa

Naast actuele informatie over de situatie van de Kerk in Oosteuropa en de Sovjetunie, is het de bedoeling in te gaan op het 'geheim' van de kerkgroei in de zgn. 'gesloten landen'.

Ruim 30 jaar ervaring in deze landen, heeft Kruistochten een schat aan informatie bezorgd, waaraan inzichten te ontfanen zijn, die ook de

Kerk in het Westen kan helpen. De dag is bedoeld voor predikanten en leidinggevend in de Kerk. De conferentie wordt gehouden van 10.00 - ca. 15.30 uur in de Immanuelkerk (t.o. het N.S.-station) te Ermelo.

Sprekers op deze dag zijn:

1. Dr. Philip Walters van het Engelse onderzoeksinstituut Keston College.
2. Drs. Pieter van Kampen, docent Reformatorische Bijbelschool.
3. Drs. Ben Hobrink, medewerker van Kruistochten.

Naast spreekbeurten is er een forumdiscussie in het programma opgenomen.

Tussen de middag wordt een eenvoudige broodmaaltijd geserveerd en wordt een film en diaklankbeeld vertoond.

De kosten bedragen f 15,- per deelnemer.

U kunt zich aanmelden voor de conferentie door storting van f 15,- op giro 7733 of bankrek. 47.40.74.889 t.n.v. St. 'de akker is de wereld' te Ermelo, o.v.v. predikantenconferentie.

AFSCHIEDSRECEPTIE DS J. GOUDZWAARD

Als Raad van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Amersfoort bieden wij ds J. Goudzwaard, ter gelegenheid van zijn afscheid van onze gemeente, een receptie aan op vrijdag 3 maart a.s. in gebouw 'De Schakel', Oranjelaan 10 te Nijkerk nabij NS-station.

Hiermee willen wij onze bijzondere erkentelijkheid betuigen voor de veelvuldige inzet en hartelijke zorg van ds J. Goudzwaard en zijn echtgenote voor onze gemeente.

Gaarne maken wij de Opbouw-lezers hierop attent en zullen wij belangstellenden van harte welkom heten.

Geïnteresseerden maken wij opmerkelijk op een uitvoeriger bericht in de volgende Opbouw.

CHRISTELIJKE POLITIEK? MIJ NIET GEZIEN

Alternatieve relaties, vrije abortus, euthanasie, druggebruik, AIDS. Geen onderwerpen om blij van te worden. Maar wel zaken om bij stil te staan. Want het gaat ons allemaal aan.

Ongehuwd samenwonen, emancipatiedwang, kinderopvang: het lijkt allemaal zo gewoon. Vandalisme, alcoholisme, eenzaamheid, zelfmoord. Ach, het zal mijn tijd wel uitdienen, denkt een aantal mensen. Kiest u voor deze moedeloze berusting? **De RPF doet dat niet!**

De RPF: een andere weg

Samen met de RPF kunt u een andere weg inslaan. Een weg, gebaseerd op Bijbelse normen en waarden. De RPF kiest voor een christelijke politiek. Op weg naar een vreedzame samenleving, waarin men zich niet bezighoudt met genetische manipulatie, een arbeidsplicht voor vrouwen of het van overheidswegen stimuleren van kinderopvang.

Word nú lid.

Dit is noodzakelijk voor uw toekomst en die van uw kinderen. Christelijke politiek is hard nodig. Vandaag al, maar zeker ook morgen. De RPF staat voor die christelijke politiek. Uw steun kan daarbij niet worden gemist. Geef u dus op als lid van de RPF.

RPF

Meld u aan als lid bij: **RPF**

Antwoordnummer 523
8070 VB Nunspeet

Bellen mag ook: 03412-56744

De Reformatorische Bijbelschool helpt (jonge) mensen bij het vorm geven aan hun roeping als christen in kerk en samenleving. De RBS leidt bovendien op tot verschillende vormen van christelijk werk, onder meer pastoraal, zendings- en evangelisatiewerk.

De RBS zoekt een

THEOLOOG (M/V)

die ervaring heeft op het gebied van zending en evangelisatie en/of het onderwijs, en tevens een brede belangstelling heeft voor ontwikkelingen in de cultuur.

Als docent-stafid (full-time) is de betrokken functionaris mede verantwoordelijk voor het goed functioneren van de opleiding. Hij/zij zal met ingang van het komende cursusjaar worden belast met:

- het verzorgen van een aantal lessen op praktisch-theologisch gebied (± halve weektaak)
- de begeleiding van eerstejaars en tweedejaars studenten

We zoeken iemand in de leeftijd van 25-35 jaar die:

- belang stelt in (jonge) mensen en hun ontwikkeling
- goede contactuele en organisatorische eigenschappen heeft
- als docent ervaring heeft opgedaan
- bereid is om zich met de eventuele andere gezinsleden in het RBS gebouw te vestigen.

Lidmaatschap van één van de reformatorische kerken en affiniteit met de RBS en haar doelstellingen zijn voorwaarden om in dienst te kunnen treden.

Inlichtingen in te winnen bij de directeur van de RBS, ir. N.M. Tramper, tussen 16.00 - 17.00 en 19.00 - 20.00 uur, tel.nr. 03404-18347.

Sollicitaties uiterlijk 2 weken na verschijnen van dit blad te richten aan de wervingscommissie t.n.v. ir. N.M. Tramper, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist.

De Reformatorische Bijbelschool helpt (jonge) mensen bij het vorm geven aan hun roeping als christen in kerk en samenleving. De RBS leidt bovendien op tot verschillende vormen van christelijk werk, onder meer pastoraal, zendings- en evangelisatiewerk.

De RBS zoekt een

BEHEERDER

die zorg wil dragen voor een goed gebruik van het gebouw en het terrein van de Bijbelschool; tevens treedt hij op als gastheer.

De beheerder is belast met:

- de verhuur van kamers, van zaalruimte (konferenties) en van de tennisbaan;
- het uitwerken en (doen) uitvoeren van het onderhoudsplan;
- toezicht op de naleving van de huisregels;
- organisatie van het corvee en toezicht op de uitvoering ervan;
- verantwoording voor de keuken, de voorraden en de voeding.

We denken aan een enthousiaste en evenwichtige medewerker die op de RBS als beheerder wil komen wonen en werken. Daarvoor zijn vereist:

- goede relationele mogelijkheden;
- zelfstandigheid en vermogen tot organisatie;
- een technische opleiding op middelbaar niveau en twee rechter handen;
- bereidheid tot intern wonen en werk buiten de normale tijden.

Vanzelfsprekend zijn lidmaatschap van één van de reformatorische kerken en affiniteit met de RBS en haar doelstellingen voorwaarden om als beheerder in dienst te kunnen komen.

Het dienstverband is vooralsnog voor twee jaar en gaat in per 15 juni 1989.

Informatie kan ingewonnen worden bij dhr. W. Bijleveld, tel. 03404-24166 (van ma. tot vr. tussen 20.00 en 22.00 uur tot 1 maart).

Sollicitaties uiterlijk 2 weken na verschijnen van dit blad te richten aan de directeur van de RBS, ir. N.M. Tramper, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist.

Met dank aan God en grote blijdschap geven wij u kennis van de geboorte van onze zoon, ons broertje

TALO

Dolf en Riekje Tamminga-Kooistra
Jan-Willem, Catharina, Pieter,
Elizabeth en Johanneke

2 februari 1989
Rijksweg 167
9792 PD Ten Post

Met ontroering geeft de kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk, Nederlands Gereformeerde Kerk van Lelystad kennis van het plotselinge overlijden van onze ambtsbroeder

GERARD TROMPETTER

op de leeftijd van 50 jaar.

Met dankbaarheid denken wij aan zijn inzet voor de totstandkoming van de samenwerking, zoals wij die in Lelystad mogen kennen en aan de vele jaren, waarin hij toegewijd en trouw onze gemeente heeft mogen dienen in het ambt van ouderling.

De Here vertrooste in het bijzonder zijn vrouw en kinderen.

Namens de kerkeraad,
J. van Mulligen, praeses
W. Hijmissen, scriba

Lelystad, 1 februari 1989